

Radboud Universiteit Nijmegen

Communicatie bij ouderinitiatieven

Een onderzoek naar de rol van communicatie bij ouderinitiatieven gericht op het tegengaan van etnische segregatie in het basisonderwijs binnen de gemeente Rotterdam

Thijs van Zonsbeek

Bachelorthesis Geografie, Planologie en Milieu (GPM)

Faculteit der Managementwetenschappen

Radboud Universiteit Nijmegen

Juni 2017

Radboud Universiteit Nijmegen

Communicatie bij ouderinitiatieven

Een onderzoek naar de rol van communicatie bij ouderinitiatieven gericht op
het tegengaan van etnische segregatie in het basisonderwijs binnen de
gemeente Rotterdam

Thijs van Zonsbeek

Studentnummer: S4248759

Aantal woorden hoofdtekst: 17.243

Bachelorthesis Geografie, Planologie en Milieu (GPM)

Faculteit der Managementwetenschappen

Radboud Universiteit Nijmegen

Begeleider: Jackie van de Walle

Juni 2017

Voorwoord

Deze bachelorthesis is geschreven ter afsluiting van de opleiding Geografie, Planologie en milieu. Het proces was soms moeizaam en stressvol, maar tegelijkertijd ook zeer interessant. Het schrijven van een thesis blijkt een grote kluif en dat had vooral aan het einde zijn weerslag op mijn gemoed. Om die reden wil ik mijn vriendin bedanken. Ze heeft me tijdens het proces gesteund ondanks dat ik zowel op fysiek als mentaal vlak vaak afwezig ben geweest de laatste weken.

Daarnaast gaat mijn dank uit naar mijn begeleider Jackie van de Walle. Zij heeft mij door gerichte feedback te geven meerdere malen op het juiste spoor gezet. Ten slotte wil ik mijn respondenten bedanken voor de openheid en het enthousiasme waarmee zij mij te woord hebben gestaan.

Thijs van Zonsbeek

Juni 2017

Samenvatting

Aanleiding

De Nederlandse overheid voert op dit moment geen beleid om etnische segregatie in het basisonderwijs tegen te gaan. Tegelijkertijd zijn etniciteit en segregatie actuele onderwerpen in de maatschappij en in de politiek. Het gebrek aan landelijk beleid creëert ruimte voor ouderinitiatieven. Hierbij verenigen ouders zich om gezamenlijk een geschikte school te kiezen voor hun kinderen. Deze zogenaamde ouderinitiatieven kunnen een bijdrage leveren aan etnische desegregatie in het basisonderwijs. Over deze ouderinitiatieven is nog weinig bekend, maar bij het ontstaan ervan speelt communicatie een rol. De combinatie van het gebrek aan landelijk beleid en het feit dat er weinig bekend is over ouderinitiatieven die door deze ontwikkeling ontstaan is aanleiding voor dit onderzoek. Er is expliciet gekeken naar de invloed van communicatie op deze ouderinitiatieven. De communicatie tussen ouders onderling en de communicatie tussen ouders, scholen en de gemeente worden onderzocht aan de hand van de *structuration theory* van Anthony Giddens in combinatie met de *theory of communicative action* van Jurgen Habermas. Aangezien er in Rotterdam relatief veel ouderinitiatieven zijn geweest wordt deze gemeente onderzocht.

Doelstelling

De doelstelling van dit onderzoek is:

Inzicht verkrijgen in de rol van communicatie tussen ouders onderling en de rol van communicatie tussen ouders, scholen en de gemeente bij ouderinitiatieven gericht op etnische desegregatie in het basisonderwijs aan de hand van twee communicatietheorieën, bestaande literatuur en interviews met betrokken actoren in de casus Rotterdam.

Deze inzichten zullen ten eerste bijdragen aan een vermindering van het kennistekort dat heerst rondom ouderinitiatieven. Anderzijds zijn de inzichten van belang bij het doen van aanbevelingen ten behoeve van de praktijksituatie. Het onderzoek is kwalitatief van aard en praktijkgericht. Om de doelstelling te bereiken is de volgende hoofdvraag geformuleerd:

Hoe oefent communicatie tussen ouders onderling en communicatie tussen ouders, scholen en de gemeente invloed uit op ouderinitiatieven gericht op het tegengaan van etnische segregatie in het basisonderwijs van Rotterdam?

Deze hoofdvraag wordt opgedeeld in twee deelvragen. De eerste kijkt naar de communicatie tussen de verschillende actoren en de tweede kijkt naar de communicatie tussen ouders onderling.

Methode

Het onderzoek heeft de vorm van een casestudy. Er wordt diepteonderzoek gedaan naar de casus Rotterdam. Daarnaast speelt de gefundeerde theoriebenadering een rol. Er wordt namelijk vanuit de twee communicatietheorieën gekeken naar de communicatie rondom ouderinitiatieven in de gemeente Rotterdam. De communicatietheorieën vormen de bril waarmee wordt gekeken. Er is gebruik gemaakt van empirische data uit interviews gecombineerd met bestaande literatuur.

Casus Rotterdam

Er blijkt in Rotterdam geen actief beleid te zijn gericht op het etnisch of sociaaleconomisch mengen van de basisscholen binnen de gemeente. De huidige wethouder Hugo de Jonge richt zich op de kwaliteit van onderwijs. In het huidige onderwijsprogramma speelt etnische segregatie geen rol. Daarbij blijkt uit de interviews met de betrokken actoren dat etniciteit sowieso geen rol speelt. Er wordt gesproken over sociaaleconomische achtergrond en niet langer over etniciteit. Verder is er sprake van gentrificatie in Rotterdam. De gemeente heeft als doel hoger opgeleiden aan te trekken. Dit kan betekenen dat er in de nabije toekomst steeds meer sociaaleconomisch gemengde wijken gaan ontstaan

Resultaten

Uit interviews met ouders, de gemeente en scholen blijkt dat er communicatie is tussen alle actoren. De gemeente beperkt zich hierbij tot een faciliterende rol. Ze ondersteunen ouderinitiatieven en zien de initiatieven als positief. De gemeente maakt geen gebruik van dwingende vorm van communicatie in de vorm van regelgeving. De scholen communiceren nauw met de ouders op het moment dat ze beseffen er zelf voordeel uit te kunnen halen. Ouders communiceren in eerste instantie met de gemeente en andere ouders met als uiteindelijke doel een geschikte school te vinden. Deze vorm van communicatie is gericht op succes. In een later stadium is er sprake van communicatief handelen tussen de ouderinitiatieven, de school en de gemeente. Als ouderinitiatieven eenmaal op gang zijn gekomen is er communicatie tussen alle actoren. De communicatie tussen de ouders en scholen lijkt hierbij het meest sterk.

Bij de communicatie tussen ouders onderling is er in eerste instantie sprake van strategisch handelen vanuit de initiatief nemende ouders. Deze ouders proberen op verschillende manieren in contact te komen met andere ouders in de wijk. Dit kan ouderwets via flyers of

modern via sociale media. Ook lokale media kunnen in de beginfase een rol van betekenis spelen. Als de ouderinitiatieven eenmaal gestalte krijgen worden er bijeenkomsten georganiseerd voor andere ouders in de wijk. Dit kan een positief bijeffect hebben op de sociale cohesie in de wijk.

Conclusies

De communicatie bij ouderinitiatieven verloopt bottom-up. De ouders moeten moeite doen om in contact te komen met andere ouders, maar ook om in contact te komen met scholen en de gemeente. Deze twee actoren gaan in een later stadium over tot communicatief handelen, maar dit gebeurt niet zonder dat ouders hier op aansturen. De rol van de gemeente blijft hierbij beperkt. Ze communiceren wel met de ouderinitiatieven, maar dit leidt op dit moment niet tot beleid of andere concrete veranderingen binnen de gemeente. De gentrificatie van Rotterdam kan voor een uitdaging gaan zorgen als blijkt dat meer wijken sociaaleconomisch en etnisch divers worden. Ten slotte blijkt dat het moeilijk is om ook ouders met een migratieachtergrond te betrekken bij ouderinitiatieven.

INHOUDSOPGAVE

VOORWOORD	III
SAMENVATTING	IV
1. INLEIDING	1
1.1 PROJECTKADER	1
1.2 DOELSTELLING	5
1.3 VRAAGSTELLING	6
1.4 RELEVANTIE	7
1.5 LEESWIJZER	8
2. THEORETISCH KADER.....	9
2.2 OUDERINITIATIEVEN	12
2.3 COMMUNICATIETHEORIEËN.....	12
2.3.2 <i>The Theory of Communicative action</i>	13
2.3.3 <i>Schematische koppeling theorieën</i>	15
2.3.4 <i>Conceptueel model</i>	16
3. METHODE	17
3.1 ONDERZOEKSSTRATEGIE	17
3.1.1 <i>Case study</i>	18
3.1.2 <i>De gefundeerde theoriebenadering: deductieve vergelijking</i>	18
3.2 ONDERZOEKSMATERIAAL	19
3.3 DATA ANALYSE.....	20
3.4 CASUSSELECTIE	21
3.4.1 <i>Verantwoording Rotterdam</i>	21
3.4.2 <i>Interviews</i>	22
3.5 ANALYSE PER DEELVRAAG.....	24
3.6 KOPPELING THEORIEËN AAN DE DEELVRAGEN	24
4. CASUS ROTTERDAM	26
4.2 VAN ETNICITEIT NAAR SOCIAALECONOMISCHE ACHTERGROND	27
4.3 GENTRIFICATIE VAN ROTTERDAM.....	28
4.4 SOCIAALECONOMISCHE SPREIDING IN ROTTERDAM: KRALINGEN ALS VOORBEELD	30
4.5 GEMEENTELIJKE VISIE	31
5. ONDERZOEKSRESULTATEN	33
5.1 DEELVRAAG 1.....	33
5.1.1 <i>Communicatie tussen ouders en de gemeente</i>	33
5.1.2 <i>Communicatie tussen ouders en scholen</i>	36

5.1.3 Communicatie tussen scholen en de gemeente	40
5.1.4 Korte beantwoording deelvraag	41
5.2 DEELVRAAG 2	42
5.1.1 Communicatie tussen ouders onderling	42
5.2.2 Korte beantwoording deelvraag	45
6. CONCLUSIE & AANBEVELINGEN	46
6.1 CONCLUSIE	46
6.1.1 Het belang van de communicatie bottom-up	46
6.1.2 Ouderinitiatieven en de gemeente	47
6.1.3 Communicatie tussen mensen zonder en met een migratieachtergrond	48
6.2 AANBEVELINGEN	48
6.2.1 Aanbevelingen voor de praktijk	48
6.2.2 Aanbevelingen voor verder onderzoek	49
6.3 Kritische reflectie	49
7. BRONNENLIJST	51
8. BIJLAGEN	55
8.1 INTERVIEWGUIDES	55
8.1.1 interviews met ouders	55
8.1.2 Interview met de school	58
8.1.3 interviews met de gemeente	59
8.2 SCHEMATISCH VOORBEELD FAMILIE NETWERK ATLAS.TI	60

1. Inleiding

In deze bachelorthesis is onderzoek gedaan naar de rol die communicatie speelt bij ouderinitiatieven gericht op het tegengaan van etnische segregatie in het basisonderwijs aan de hand van de casus Rotterdam. In het projectkader (1.1) zal de aanleiding voor dit onderzoek worden besproken. Tevens zal het kader worden geschetst waarbinnen het onderzoek plaatsvindt. Vervolgens wordt ingegaan op doelstelling (1.2) en de vraagstelling (1.3). Daarna wordt de relevantie (1.4) van het onderzoek besproken. Het hoofdstuk eindigt met een leeswijzer (1.5).

1.1 Projectkader

In een interview met de Volkskrant uit 2011 zegt toenmalig minister Marja van Bijsterveldt 'zwarte scholen zijn een feit'. Uit het artikel blijkt dat het bestrijden van etnische segregatie in het onderwijs niet langer wordt gezien als rijksbeleid (Gerrits & Meerhof, 2011). De overheid erkent het probleem van segregatie, maar het heeft geen prioriteit. Desegregatie wordt gezien als positief, maar niet langer gestimuleerd door de overheid (Brink & Bergen, 2012). Uit het gebrek aan landelijk beleid blijkt dat de overheid etnische segregatie in het onderwijs niet als groot probleem ziet. Hoe problematisch is onderwijssegregatie dan eigenlijk?

Etnische segregatie in het basisonderwijs

Om deze vraag te kunnen beantwoorden is het ten eerste van belang een definitie te geven van etnische segregatie in het basisonderwijs. In een onderzoek van Bakker wordt aangehouden dat er sprake is van etnische segregatie in het basisonderwijs als de leerlingenpopulatie geen juiste afspiegeling geeft van de cultureel-etnische diversiteit van de wijk (Bakker, 2012, p. 120). Verder wordt er in de literatuur gesproken over 'zwarte scholen'. Dit zijn scholen waarbij een bepaald percentage van de leerlingen een migratieachtergrond heeft. Het exacte percentage dat wordt gehanteerd verschilt. Hier wordt in het theoretisch kader (hoofdstuk 2) verder op ingegaan. Voor nu is het van belang te kijken in hoeverre een hoge mate van etnische segregatie in het basisonderwijs een probleem is. De meeste onderzoeken zijn gericht op de invloed ervan op schoolprestaties.

Zo blijkt uit onderzoek van Dronkers dat etnische segregatie een negatieve invloed zou hebben op zowel de schoolprestaties van allochtone als de schoolprestaties van autochtone leerlingen (Dronkers, 2010). Uit ander onderzoek van het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) blijkt echter dat etnische segregatie slechts een beperkte invloed heeft op schoolprestaties: 'De uitkomsten van onze analyses laten zien dat etnische diversiteit slechts een beperkte invloed

heeft op leerprestaties in basisonderwijs' (Herwijer & Brink, 2011, p. 46). Volgens wéér ander onderzoek van Bakker kan uit onderhevig onderzoek worden geconcludeerd dat desegregatie geen enkele garantie geeft voor betere schoolprestaties (Bakker, 2012). Op het gebied van taal blijkt dat minder etnische segregatie leidt tot een betere taalontwikkeling bij allochtone leerlingen (Driessen, Doesborgh, Ledoux, van der Veen, & Vergeer, 2003). Ook Herwijer (2008) stelt dat het zogenaamde zwarteschool-effect een negatieve invloed heeft op taalprestaties, omdat allochtone leerlingen minder in aanraking komen met autochtone leerlingen. De opvattingen over de invloed van etnische segregatie op schoolprestaties lopen dus uiteen. Een hoge mate van etnische segregatie lijkt veelal geen positieve invloed te hebben op schoolprestaties, maar de invloed is ook niet per definitie negatief. Etnische segregatie heeft echter niet alleen invloed op schoolprestaties.

Er zit nog een andere component aan gesegregeerde scholen. Een meer maatschappelijke component. Een gesegregeerde samenleving is immers in het beginsel niet wenselijk en etnische segregatie binnen het basisonderwijs draagt bij aan een gesegregeerde samenleving. Bij de landelijke verkiezingen van 15 maart 2017 was 'de Nederlandse identiteit' een veel terugkomend onderwerp. De krant *Trouw* kopt vlak voor de verkiezingen: 'De Nederlandse identiteit beheerst alle politieke debatten' (Abels, 2017). De term Nederlandse identiteit is nauwelijks concreet te maken en betekent voor iedereen iets anders, maar het heeft onmiskenbaar te maken met etniciteit. De maatschappelijke onrust die ontstond bij de vluchtelingencrisis is een ander recent voorbeeld van een situatie waar etniciteit en segregatie een rol speelde. Zo meldde de Volkskrant in september 2015 dat meer dan de helft van de Nederlanders geen extra asielzoekerscentra wilde (Singeling, 2015). Ook uit de verkiezingsprogramma's van verschillende politieke partijen blijkt dat etnische segregatie wel degelijk een thema is. Zo wil de SGP door middel van woningvoorziening niet-westerse allochtonen kunnen spreiden, politieke partij Denk vindt dat scholen de wettelijke taak hebben om intercultureel contact te bevorderen en de PVDA wil zelfs investeren in gemengde en brede scholen (Butter, 2016). Het blijkt dus dat er geen landelijk beleid is om etnische segregatie in het basisonderwijs tegen te gaan, terwijl etniciteit en segregatie in breder perspectief wel degelijk actuele onderwerpen zijn in de samenleving én in de politiek.

Het ontbreken van landelijk beleid om etnische segregatie in het basisonderwijs te bestrijden lijkt derhalve vreemd. Door het ontbreken van landelijk beleid verschuift de verantwoordelijkheid naar de gemeenten. Er zijn gemeenten die met initiatieven komen om etnische segregatie tegen te gaan maar het is slechts een klein aantal (Onderwijsraad, 2007). Er zijn veel meer gemeenten die geen actief beleid voeren. Gemeenten vinden het ongewenst om in te grijpen in de vrije keuze van ouders, hebben twijfels over de opbrengst van het

spreidingsbeleid of zijn bang voor de juridische complicaties ervan (Herwijer, 2008). Naast dat landelijk beleid gericht op etnische desegregatie ontbreekt, blijkt dus dat ook gemeenten lang niet altijd beleid voeren om scholen te mengen. Hierdoor worden de ouders zelf steeds belangrijker.

Ouderinitiatieven

Bij gebrek aan beleid zijn ouders immers vrij in de schoolkeuze voor hun kinderen. Zij kunnen met deze schoolkeuze invloed uitoefenen op de mate van etnische segregatie. Ouders kunnen de schoolkeuze natuurlijk los van elkaar maken, maar steeds vaker doen ouders dit gezamenlijk. Hierbij ontstaan ouderinitiatieven. Het terugtrekken van de overheid bij het reguleren van onderwijssegregatie heeft als gevolg dat er ruimte ontstaat voor deze initiatieven. Maar wanneer is er sprake van een ouderinitiatief?

‘Er is sprake van een ouderinitiatief als één of meer ouders zich actief inzet om een groep ouders te stimuleren om hun kind(eren) gezamenlijk aan te melden bij een school, met als doel de leerlingenpopulatie op die school meer gemengd te maken’ (Lucassen, Gemengd naar school. Ouderinitiatieven, 2012, p. 4).

Deze ouderinitiatieven bestaan meestal uit hoger opgeleide ouders die hun kinderen gezamenlijk op een zwarte school plaatsen om bij te dragen aan de cultureel-etnische diversiteit (Bakker, 2012). Een zwarte school is een school waarop een groot deel van de leerlingen een migratieachtergrond heeft. In 2011 had een derde van de basisscholen in de vier grote steden bijna uitsluitend (80% of meer) leerlingen met een niet-westerse migratieachtergrond (Herwijer & Brink, 2011).

Ondanks dat de overheid geen actief beleid voert om etnische segregatie tegen te gaan staan ze positief ten opzichte van ouderinitiatieven. Uit onderzoek blijkt dat actieve betrokkenheid van ouders helpt bij het bestrijden van etnische segregatie (Peters, Haest, & Walraven, 2008). Er wordt gemeenten aangeraden ouderinitiatieven te faciliteren en te ondersteunen (Hartgers, 2007). Een bekend voorbeeld van een ouderinitiatief is de Vierambachtschool in Rotterdam. Hier schreven negen autochtone ouders in 2001 hun kinderen in op een zwarte school. Inmiddels is 40% van de leerlingen op deze school autochtoon (Lucassen, 2012, p. 12). Er zijn inmiddels echter meer voorbeelden van geslaagde ouderinitiatieven binnen de gemeente Rotterdam.

Het lijkt er namelijk op dat ouderinitiatieven steeds vaker voorkomen. Toch is er nog weinig onderzoek gedaan naar deze initiatieven. Dit is een aanleiding voor het doen van dit onderzoek. Om inzicht te krijgen in de werking van ouderinitiatieven is het van belang te

onderzoeken op wat voor manier ze ontstaan en wat ervoor zorgt dat ouderinitiatieven slagen. Gezien de beperkte tijd en omvang die beschikbaar is voor deze thesis is er een invalshoek gekozen van waaruit ouderinitiatieven worden belicht. Om de werking van ouderinitiatieven te begrijpen is het van belang te kijken naar de communicatie tussen de ouders onderling en de communicatie tussen ouders en andere actoren. In dit onderzoek zal deze communicatie worden onderzocht.

Communicatie

Het gaat bij ouderinitiatieven in de eerste plaats immers om het verenigen van ouders en dit kan niet zonder communicatie. Er zal in dit onderzoek worden gekeken hoe communicatie tussen ouders tot stand komt en wat er voor zorgt dat uit deze communicatie ouderinitiatieven ontstaan. Er zal daarnaast worden gekeken naar de communicatie tussen ouders en andere actoren. Ouders moeten immers communiceren met de school waarop ze hun kind(eren) willen plaatsen. Ook kan er communicatie zijn tussen ouders en de gemeente. Al deze vormen van communicatie spelen een rol bij ouderinitiatieven.

De communicatie zal concreet worden onderzocht aan de hand van Giddens' *structuration theory* en Habermas' *theory of communicative action*. Deze theorieën vormen de blik waarmee gekeken wordt. In het theoretisch kader (hoofdstuk 2) zullen deze theorieën worden besproken. In het methodehoofdstuk (hoofdstuk 3) zal verder worden uitgelegd hoe communicatie precies zal worden onderzocht. Het onderzoek zal plaatsvinden in de gemeente Rotterdam.

Rotterdam

In Rotterdam is in het verleden actief beleid gevoerd gericht op etnische desegregatie in het basisonderwijs. Er werd bijvoorbeeld gebruik gemaakt van een voorlichtingscarroussel. Hierbij werden ouders uitgenodigd op een informatiemiddag waarbij samen met iemand van de gemeente werd gekeken naar mogelijke scholen (Lucassen, 2012). Hiermee werd geprobeerd invloed uit te oefenen op de spreiding van leerlingen. De huidige wethouder Hugo de Jonge van onderwijs, jeugd en zorg zet echter in op de kwaliteit van onderwijs. Etnische desegregatie lijkt daarbij geen concrete rol te spelen. In het huidige onderwijsprogramma 'leren loont' (2015) van de gemeente Rotterdam komen de woorden 'etniciteit' en 'segregatie' niet één keer voor. Deze ontwikkeling waarbij actief gemeentelijk beleid afneemt, lijkt aan te sluiten bij de ontwikkeling op landelijk niveau. Er is in beide gevallen sprake van een afname in de regulering van de leerlingenpopulatie op scholen. Dit maakt Rotterdam als casus inhoudelijk relevant.

Er zijn echter ook praktische redenen om te kiezen voor Rotterdam. Er zijn in Rotterdam genoeg voorbeelden van ouderinitiatieven, er is sprake van etnische segregatie in het

basisonderwijs en er is voldoende toegang tot informatie. Hierop zal in het methode hoofdstuk (3) verder worden ingegaan. Deze praktische redenen in combinatie met de inhoudelijke redenen maken Rotterdam geschikt als casus.

1.2 Doelstelling

In het bovenstaand projectkader is de aanleiding voor het onderzoek beschreven, dit kan tevens worden gezien als probleemstelling. Samenvattend komt de aanleiding voor dit onderzoek voort uit het ontbreken van beleid gericht op etnische segregatie in het basisonderwijs in een tijd waarin etniciteit en segregatie wel degelijk actuele onderwerpen zijn. Door dit gebrek aan beleid ontstaat er ruimte voor ouderinitiatieven die kunnen bijdragen aan het tegengaan van etnische segregatie. Hierover is nog weinig bekend, maar communicatie speelt hoe dan ook een rol. De rol die communicatie hierbij speelt wordt in dit onderzoek onderzocht. Hieruit is de doelstelling af te leiden. Voordat de doelstelling wordt gegeven zal eerst worden ingegaan op het type onderzoek.

Het onderzoek is ten eerste kwalitatief. Er zal door middel van empirisch onderzoek in de vorm van interviews, gecombineerd met bestaande literatuur een kwalitatief beeld ontstaan van de rol van communicatie bij ouderinitiatieven in de gemeente Rotterdam. In het methodehoofdstuk (3) wordt verder uitgelegd hoe het onderzoek is uitgevoerd.

Het onderzoek is ten tweede praktijkgericht. 'Een praktijkgericht onderzoek is een onderzoek met als doelstelling een bijdrage te leveren aan een *interventie* om een bestaande praktijksituatie te veranderen' (Verschuren & Doorewaard, 2015, p. 43). In dit onderzoek zijn ouderinitiatieven de *interventie* die de praktijksituatie (gesegregeerde scholen) veranderen. Zoals uit het projectkader blijkt is het de bedoeling een bijdrage te leveren aan het inzichtelijk maken van deze ouderinitiatieven door te kijken naar de communicatie.

Doordat er specifiek wordt gekeken naar de rol van communicatie heeft het onderzoek ook een theoretische kant. De communicatie wordt immers bekeken aan de hand van twee algemenere theorieën: Giddens' *structuration theory* en Habermas' *theory of communicative action*. Ondanks dat dit een praktijkgericht onderzoek is speelt theorie dus een belangrijke rol. Met die communicatietheorieën als fundament zal er worden gekeken naar de werking van ouderinitiatieven in de gemeente Rotterdam. De doelstelling is:

Inzicht verkrijgen in de rol van communicatie tussen ouders onderling en de rol van communicatie tussen ouders, scholen en de gemeente bij ouderinitiatieven gericht op etnische desegregatie aan de hand van twee communicatietheorieën, bestaande literatuur en interviews met betrokken actoren in de casus Rotterdam.

Het verkregen inzicht dient zowel een intern als extern doel. Het interne doel zit in het bijdragen aan de vermindering van het kennistekort rondom ouderinitiatieven. Het externe doel is om dit inzicht te gebruiken om conclusies te trekken en concrete aanbevelingen te doen aan de verschillende actoren. Hierop zal bij de relevantie (1.4) worden ingegaan. Eerst zal de vraagstelling worden besproken.

1.3 vraagstelling

Om de doelstelling te bereiken is er een hoofdvraag geformuleerd die de rol van communicatie breed belicht. Deze hoofdvraag wordt opgedeeld in twee deelvragen die beide kijken naar verschillende niveaus van communicatie. De eerste deelvraag is gericht op de communicatie tussen de ouders, scholen en de gemeente terwijl de tweede deelvraag kijkt naar de communicatie tussen ouders onderling.

Hoofdvraag

De hoofdvraag van het onderzoek is:

Hoe oefent communicatie tussen ouders onderling en communicatie tussen ouders, scholen en de gemeente invloed uit op ouderinitiatieven gericht op het tegengaan van etnische segregatie in het basisonderwijs van Rotterdam?

Aan de hand van deze vraag zal een beeld ontstaan van de rol die communicatie speelt bij ouderinitiatieven gericht op het tegengaan van etnische segregatie in het basisonderwijs. Er is hier sprake van communicatie op twee verschillende niveaus. Deze niveaus leiden tot de onderverdeling in de volgende twee deelvragen.

Deelvraag 1

Hoe oefent communicatie tussen ouders, scholen en de gemeente invloed uit op ouderinitiatieven gericht op het tegengaan van etnische segregatie in het basisonderwijs van Rotterdam?

De eerste deelvraag is gericht op de communicatie tussen de verschillende actoren. Deze vraag geeft een breed beeld van de communicatie tussen ouders, scholen en de gemeente. De vraag lijkt erg breed, maar zal aan de hand van de twee communicatietheorieën systematisch worden besproken. Hierop zal verder worden ingegaan in het methodehoofdstuk (3).

Deelvraag 2

Hoe oefent communicatie tussen ouders onderling invloed uit op ouderinitiatieven gericht op het tegengaan van etnische segregatie in het basisonderwijs van Rotterdam?

De tweede deelvraag is gericht op de communicatie tussen ouders onderling. Deze vraag geeft een beeld van de communicatie bij ouderinitiatieven op microniveau. Ook hierop zal verder worden ingegaan in hoofdstuk 3.

1.4 Relevantie

De doel- en vraagstelling laten blijken wat er onderzocht gaat worden, hier zal worden besproken waarom dit onderzoek relevant is. De maatschappelijke relevantie gaat in op de praktische bijdrage van dit onderzoek, de wetenschappelijke relevantie gaat in op wat dit onderzoek bijdraagt aan het kennistekort rondom ouderinitiatieven.

Maatschappelijke relevantie

Dit onderzoek zal als doel hebben inzicht te krijgen in de rol van communicatie bij ouderinitiatieven. Door de twee eerder genoemde communicatietheorieën te betrekken op de casus Rotterdam ontstaat er een beperkt tijd-ruimtelijk beeld van de werking van ouderinitiatieven. Ondanks dat deze bevindingen niet perse te generaliseren zijn, draagt dit onderzoek bij aan een beter begrip van ouderinitiatieven. Als hier geen onderzoek naar wordt gedaan blijven toekomstige ouderinitiatieven losstaand en ongefundeerd. Concreet kunnen de inzichten uit dit onderzoek gebruikt worden bij toekomstige ouderinitiatieven. Er zal een breed beeld ontstaan van de communicatie op verschillende niveaus binnen de casus Rotterdam. Er zullen conclusies worden getrokken en aanbevelingen worden gedaan die nuttig kunnen zijn voor ouders, maar die ook nuttig kunnen zijn voor gemeenten en scholen. De maatschappelijke relevantie hangt in dit geval samen met het externe doel van dit onderzoek: aanbevelingen doen naar aanleiding van de verkregen inzichten rondom de invloed van communicatie op ouderinitiatieven. Er zit echter ook een meer wetenschappelijke kant aan.

Wetenschappelijke relevantie

Deze wetenschappelijke relevantie komt voort uit het kennistekort dat heerst rondom ouderinitiatieven. Het onderliggende onderwerp van etnische segregatie in het basisonderwijs is zoals gezegd veelvuldig onderzocht. Meestal richten deze onderzoeken zich op de gevolgen van de etnische segregatie op onderwijsprestaties. Dit onderzoek richt zich daarentegen niet op de

invloed van etnische segregatie op onderwijsprestaties. Dit onderzoek is specifiek gericht op ouderinitiatieven. Dit onderzoek onderscheidt zich wat dat betreft al van andere onderzoeken naar etnische segregatie door deze invalshoek. Ouderinitiatieven zijn zeer beperkt onderzocht waardoor er nog nauwelijks een beeld is van hoe ze precies werken. Om deze reden draagt elk onderzoek naar ouderinitiatieven in z'n algemeenheid bij aan het verminderen van het kennistekort.

Dit onderzoek richt zich echter op een specifiek aspect van ouderinitiatieven: de communicatie. Door te kijken naar communicatie tussen ouders onderling en de communicatie tussen ouders, scholen en de gemeente zal er een beeld ontstaan van de rol van communicatie bij ouderinitiatieven in de gemeente Rotterdam. Doordat er alleen wordt gekeken naar Rotterdam zijn de bevindingen niet te generaliseren. Het is dan ook niet de bedoeling om het volledige kennistekort op te lossen. Dit onderzoek zal echter wel vanuit deze specifieke situatie inzicht geven in de invloed van communicatie op ouderinitiatieven. Het zal hiermee voor een deel bijdragen aan het verminderen van het kennistekort rondom ouderinitiatieven. Dit is het interne doel van onderzoek.

1.5 leeswijzer

Na dit inleidende hoofdstuk volgt in hoofdstuk 2 het theoretisch kader. Hier wordt ingegaan op de belangrijkste begrippen rondom etnische segregatie in het basisonderwijs en er wordt ingegaan op ouderinitiatieven. Ook worden hier de twee communicatietheorieën besproken. Dit theoretisch kader bakent het onderzoek verder af. In hoofdstuk 3 zal de methode aan bod komen. Hier zal worden beschreven hoe het onderzoek in elkaar zit. In hoofdstuk 4 komt de casus Rotterdam aan bod. Hier worden voor het eerst empirisch verkregen data in verwerkt. Hoofdstuk 5 staat in het teken van de onderzoeksresultaten. In hoofdstuk 6 worden de onderzoeksresultaten geanalyseerd. Hier worden conclusies getrokken en aanbevelingen gedaan. Aan het einde van hoofdstuk 6 volgt een kritische reflectie.

2. Theoretisch kader

Uit de doel- en vraagstelling zijn drie onderwerpen te herleiden. Het overkoepelende thema is etnische segregatie in het basisonderwijs. Hierop zal worden ingegaan in 2.1. Binnen dit thema wordt specifiek gekeken naar ouderinitiatieven. Dit komt kort aan bod in 2.2. Ten slotte zal er worden gekeken naar de communicatie. De twee eerder benoemde communicatietheorieën worden behandeld in 2.3. Om dit theoretisch kader overzichtelijk te houden is er gekozen voor deze structuur. Eerst zal etnische migratie in het basisonderwijs worden afgebakend.

2.1 Etnische segregatie in het basisonderwijs

Achtergrond migratie

Voordat wordt ingegaan op etnische segregatie in het basisonderwijs is het van belang te kijken naar migratie in het algemeen. Er wonen op dit moment rond de 2,3 miljoen niet-westerse migranten in Nederland. Hiervan hebben de meeste een Turkse, Marokkaanse, Surinaamse of Antilliaanse afkomst (Dagevos, 2009). Het overgrote merendeel van de Turkse en Marokkaanse inwoners met een migratieachtergrond is in de jaren '60 naar Nederland gekomen als gastarbeider of het zijn 2^e of 3^e generatie nakomelingen van deze arbeidsmigranten. Naast Turkse en Marokkaanse arbeidsmigranten werden er destijds tevens een groot aantal migranten uit Italië en Spanje naar Nederland gehaald. Het verschil was dat de laatste groep op den duur weer grotendeels terugkeerde naar het land van herkomst, terwijl de Turkse en Marokkaanse migranten bleven. Dit had gezinshereniging en gezinsvorming als gevolg (CBS, Allochtonen in Nederland, 2000). In 1954 kregen inwoners van Suriname en de Nederlandse-Antillen de Nederlandse nationaliteit en daarmee het recht om in Nederland te wonen en te werken. Daarbij zorgde het dekolonisatie proces in dezelfde tijd voor migranten vanuit Indonesië (de Valk, Esveldt, Henkens, & Liefbroer, 2001).

Een andere groep migranten zijn de vluchtelingen die naar Nederland migreren om de situatie in eigen land te ontvluchten. Het exacte aantal vluchtelingen in Nederland is moeilijk in te schatten maar het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) gaat uit van aantallen tussen de 200.000 en 250.000 in totaal. De herkomst van vluchtelingen verschilt door politieke omstandigheden in het buitenland per periode. In 1992 waren het bijvoorbeeld voornamelijk Joegoslaven, in 2008 Irakezen en in 2015 Syriërs en Eritreeërs (Nederland, 2015).

Ruimtelijke segregatie

Al deze migranten moeten gehuisvest worden. Het huisvesten van migranten zorgt voor een

bepaalde verdeling van migranten over Nederland. Er ontstaat een vorm van segregatie die ten grondslag ligt aan de etnische segregatie in het basisonderwijs: ruimtelijke segregatie. Ongeveer tweederde van de niet-westerse migranten woont in het westen van Nederland. Van die groep woont het merendeel in één van de vier grote steden, ongeveer 39% (Dagevos, 2009). Uit cijfers van het CBS blijkt dat in Rotterdam 37,6% van de populatie in 2016 bestond uit niet-westerse allochtonen. Landelijk is dit percentage 12.3% (Statline, 2017). Uit deze cijfers blijkt dat er in Rotterdam veel niet-westerse allochtonen wonen ten opzichte van het landelijk gemiddelde. Meer algemeen blijkt dat het percentage niet-westerse migranten hoog is in het westen van Nederland ten opzichte van de rest van het land. Er is dus sprake van ruimtelijke segregatie op landelijk niveau. Ook in Rotterdam zelf is er echter sprake van ruimtelijke segregatie.

Persoon met een niet-westerse migratieachtergrond

Bij bovengenoemde ruimtelijke segregatie zijn er drie groepen te onderscheiden: personen zonder migratieachtergrond (autochtonen, Nederlanders), personen met een niet-westerse migratieachtergrond en personen met een westerse migratieachtergrond.

Allereerst is het van belang te duiden wanneer iemand een migratieachtergrond heeft. Bij personen met een migratieachtergrond is minimaal één van de ouders in het buitenland geboren (CBS, 2016). In 2016 werden de woorden allochtoon en autochtoon afgeschaft door de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR) en het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) omdat de woorden te stigmatiserend zouden zijn (Isitman, 2016). Aangezien recentelijk het woord allochtoon nog gebruikelijk was, is het belangrijk te weten dat ‘persoon met een migratieachtergrond’ in dit onderzoek gelijk staat aan het woord allochtoon. Aangezien de termen allochtoon en autochtoon in de literatuur nog gangbaar zijn zullen deze woorden binnen dit onderzoek soms nog als zodanig voorkomen.

Bij migratieachtergrond wordt er verder onderscheid gemaakt tussen westerse en niet-westerse migranten. Dit onderscheid wordt gemaakt op basis van de sociaaleconomische en sociaal-culturele achtergrond. Het CBS rekent personen uit landen binnen Afrika, Latijns-Amerika en Azië (met uitzondering van Japan en Indonesië) tot niet-westerse allochtonen. Ook migranten uit Turkije worden beschouwd als niet westerse-allochtonen. In dit onderzoek wordt uitgegaan van deze zienswijze. Ook over de termen westers en niet-westers is discussie, maar aangezien deze termen in de literatuur nog gangbaar zijn, zullen deze termen in dit onderzoek als zodanig gebruikt worden.

Schoolpopulatie als afspiegeling van de wijk

Dit onderzoek is niet gericht op de eerder genoemde ruimtelijke segregatie, maar deze hangt wel

samen met etnische segregatie. In dit onderzoek is gekozen voor de casus Rotterdam omdat hier een relatief grote groep niet-westerse personen met een migratieachtergrond woont. Zoals eerder beschreven zijn er verschillende definities van etnische segregatie in het basisonderwijs. Het kan absoluut en relatief worden bekeken. Bij de schoolpopulatie als afspiegeling van de wijk wordt de mate van etnische segregatie relatief bekeken. In het geval van zwarte en witte scholen gaat het om absolute aantallen, daarover later meer.

Eerst zal de relatieve variant worden belicht. In een onderzoek van Bakker naar Etnische segregatie in het basisonderwijs wordt aangehouden dat er sprake is van etnische segregatie als de leerlingenpopulatie geen juiste afspiegeling geeft van de cultureel-etnische diversiteit van de wijk (Bakker, 2012, p. 120). Uit ander onderzoek blijkt dat het merendeel van gemeenten vindt dat er sprake is van etnische segregatie in het basisonderwijs als er scholen zijn die qua etnische samenstelling geen afspiegeling zijn van de buurt (Ledoux, Felix, & Elshof, 2009). De mate van etnische segregatie verhouden tot de wijk waarin een school zich bevindt is het meest gangbaar in de literatuur en ook de meeste gemeenten zien het op die manier. Vandaar dat deze relatieve variant wordt gebruikt als eerste indicator voor de mate van etnische segregatie. De tweede indicator die zal worden gebruikt gaat echter uit van absolute aantallen. Er wordt hier gekeken naar of een school 'wit' of 'zwart' is.

Witte en zwarte scholen

Bij een bepaald percentage leerlingen met een migratieachtergrond op een bepaalde school wordt er gesproken van een zwarte school. In tegenstelling tot de duiding van het begrip etnische segregatie zoals hierboven beschreven wordt dit dus wél absoluut bekeken. Er is in de literatuur geen overeenstemming over wanneer een school 'zwarte school' mag worden genoemd. De percentages van leerlingen met een migratieachtergrond binnen een school waarbij een school als zwarte school wordt getypeerd variëren tussen de 50% en 95%, soms wordt er zelfs uitgegaan van 100% (Driessen, Doesborgh, Ledoux, van der Veen, & Vergeer, 2003). Zelfs binnen bronnen van het CBS worden verschillende percentages gehanteerd zoals 60% niet westerse-allochtonen in een rapport over jeugdonderwijs (2003) en 50% in een onderzoek naar opleidingsniveau en houding ten aanzien van zwarte scholen onder autochtonen (Jongejan & Thijs, 2010). De meeste gangbare percentages liggen tussen de 50% en 70%.

Etnische segregatie binnen dit onderzoek

In dit onderzoek zal vooral worden gekeken naar het tegengaan van etnische segregatie. Hierbij wordt gekeken naar zowel de relatieve als de absolute variant van etnische segregatie in het basisonderwijs. Deze worden gemeten aan de hand van de volgende twee indicatoren:

1. Leerlingenpopulatie als afspiegeling van de wijk

2. Percentage leerlingen met een niet-westerse migratieachtergrond

Bij het beoordelen van de mate van succes bij een ouderinitiatief zullen deze indicatoren worden beoordeeld. Er zal echter vooral worden gekeken naar het verschil in deze indicatoren. Als de leerlingenpopulatie een betere afspiegeling van de wijk en/of als het percentage leerlingen met een niet-westerse migratieachtergrond afneemt heeft het ouderinitiatief resultaat. Absolute getallen zijn hierbij bijzaak.

2.2 ouderinitiatieven

Als verder wordt ingezoomd vanuit het onderwerp etnische segregatie komen de ouderinitiatieven in beeld. Hierop zal kort worden ingegaan. De definitie die in dit onderzoek gehanteerd wordt is de volgende:

‘een aantal ouders (één of meerdere) die zich actief inzetten om een grotere groep ‘nieuwe’ ouders bij de school te betrekken om zo de leerlingenpopulatie meer gemengd te maken naar etnische achtergrond’ (Versteegen, 2010, p. 28).

Er zal dus worden gekeken naar ouderinitiatieven gericht op het tegengaan van etnische segregatie in het onderwijs. Dit heeft te maken met een bredere context van burgerinitiatieven. Er is echter voor gekozen om hier niet verder op in te gaan. Deze context valt buiten de kaders van dit onderzoek. In dit onderzoek worden ouderinitiatieven onderzocht door te kijken naar de communicatie die hierbij een rol speelt.

2.3 Communicatietheorieën

Om deze communicatie te kunnen beoordelen zal er gebruik worden gemaakt van twee theorieën. Aangezien deze theorieën nogal omvangrijk zijn zal er kort worden ingegaan op de beide theorieën die helpen bij het duiden van het begrip ‘communicatie’ in dit onderzoek. Er is gekozen om vanuit deze twee theorieën te werken omdat het begrip ‘communicatie’ te breed is om er zonder duidelijke ‘bril’ naar te kijken. De combinatie van deze twee theorieën geeft een goed houvast. De eerste theorie is de meest algemene.

2.3.1 Structuration theory

Deze theorie is de *structuration theory* van Anthony Giddens. Waar veel sociale theorieën uitgaan van een scheiding tussen handelende eenheden en de structuur waarin deze zich bevinden gaat Giddens uit van een dualiteit tussen deze twee. ‘According to the notion of the duality of

structure, the structural properties of social systems are both medium and outcome of the practices they recursively organize' (Giddens, 1984, p. 25). Het handelingsbegrip en het structuurbegrip zijn niet langer tegengesteld aan elkaar (Jacobs, 1993). Een handeling vindt plaats binnen een bepaalde structuur. De structuur biedt hierbij zowel mogelijkheden als restricties. De handeling kan echter ook invloed hebben op de structuur en hiermee de bestaande situatie veranderen. De theorie gaat uit van *agents* (actoren) die handelen binnen een bepaalde *structure*.

Agents zijn hierbij niet alleen losse personen, maar in bredere zin handelende eenheden: actoren. In een onderzoek naar het nut van de theorie voor empirisch onderzoek binnen de sociale wetenschappen wordt het volgende gezegd:

'Door alledaagse handelingen (routines) reproduceren actoren structuren en systemen. Structuren worden in Giddens visie 'regels en hulpbronnen' die zowel medium als resultaat zijn van sociale interactie. Sociale structuren zijn hier dus geen dwingende, onpersoonlijke krachten die boven en afgescheiden van individuen staan maar zij zijn in plaats daarvan zowel geïmpliceerd in als gereproduceerd door actoren die in hun dagelijks leven interageren met anderen' (Dom, 2005, p. 70).

Actoren hebben door hun acties invloed op de structuur waarin ze zich bevinden. Hierbij is de structuur een set van regels en hulpbronnen die zowel mogelijkheden als restricties bieden. Deze structuren beïnvloeden daarmee voor een deel het gedrag van de agents. Aan de andere kant hebben agents door hun gedrag invloed op de structuur. Ze kunnen verandering teweeg brengen binnen deze regels.

De theorie is abstract en omvangrijk. Dit onderzoek is te beperkt om er dieper op in te gaan. Deze structuration theory is van de twee communicatietheorieën binnen dit onderzoek de meest abstracte en algemene. '*De structuratietheorie biedt in geen geval een concreet pakket aan verklaringen voor de sociale werkelijkheid*' (Dom, 2005, p. 87). Voor dit onderzoek is de dualiteit tussen agent en structure van belang. Hoe de theorie precies wordt toegepast wordt uitgelegd bij de methode (hoofdstuk 3). In algemene zin is de theorie zinvol en relevant bij het kijken naar actoren en de omgeving waarin ze opereren. Op die manier zal de theorie binnen dit onderzoek van waarde zijn. Omdat deze theorie te algemeen en abstract is om te gebruiken als 'bril' wordt hij aangevuld door een meer concrete tweede theorie.

2.3.2 The Theory of Communicative action

Die tweede theorie is de *communicative action* theorie van Jurgen Habermas. In deze theorie maakt Habermas een onderscheid tussen instrumenteel handelen, strategisch handelen en

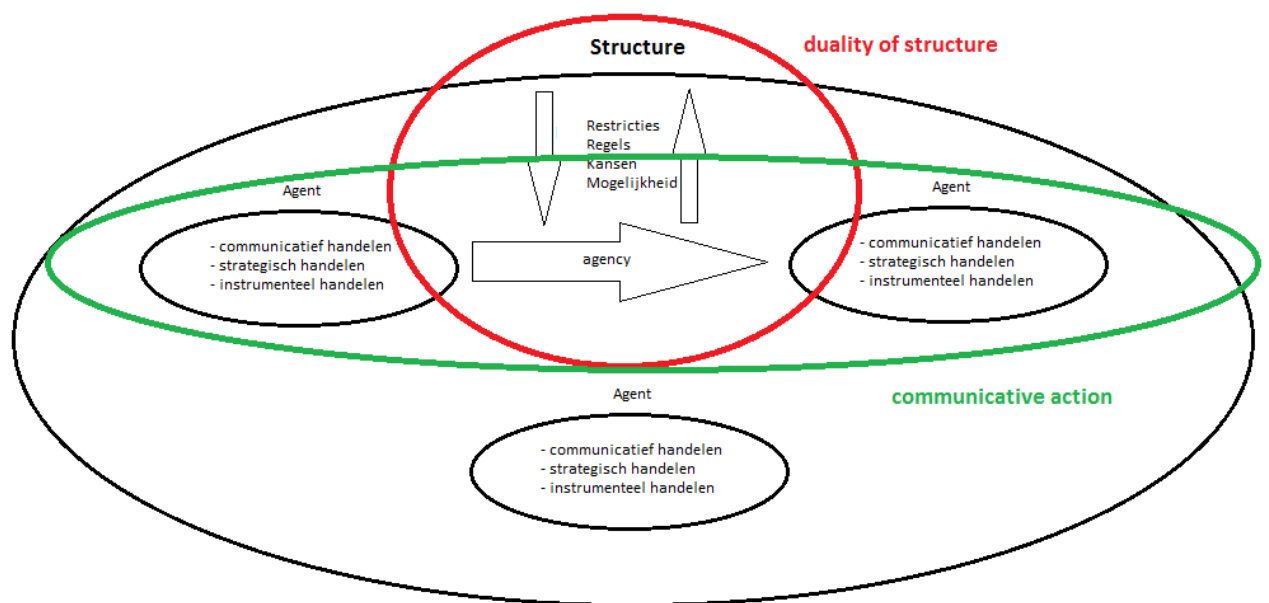
communicatief handelen. Hierbij worden verschillende niveaus zichtbaar. In een onderzoek naar zwarte scholen wordt de theorie toegepast op het onderwijs, *instrumenteel handelen* is hierbij de regelgeving vanuit de overheden (gemeenten), *strategisch handelen* de schoolkeuze van ouders voor hun kinderen en het aanname beleid van scholen en *communicatief handelen* is gericht op de communicatie tussen ouders onderling (Simons, 2011, p. 6). Instrumenteel en strategisch handelen zijn gericht op succes, terwijl communicatief handelen gericht is op het creëren van wederzijds begrip (Habermas, 1981, p. 285). Van belang is dat communicatie in dit onderzoek breder is dan alleen mondelinge, fysieke communicatie. Instrumenteel handelen wordt ook gezien als een vorm van communicatie. In dat geval is regelgeving de communicatie.

Het communicatieve handelen is binnen dit onderzoek de belangrijkste handelingsvorm. Om een ideale gesprekssituatie te creëren en zo de meest optimale vorm van communicatie te bereiken zijn er verschillende voorwaarden waar aan moet worden voldaan volgens Habermas. Ten eerste moet er gelijke kennis en inzicht zijn van de situatie (discourse) zijn, ten tweede moeten alle betrokkenen gelijke kans hebben deel te nemen aan de communicatie, ten derde mogen er geen machtsverschillen zijn die de communicatie belemmeren en ten slotte moeten alle betrokkenen eerlijk zijn in hun intenties (waarachtigheid) (Steeman, 2005, p. 93).

2.3.3 Schematische koppeling theorieën

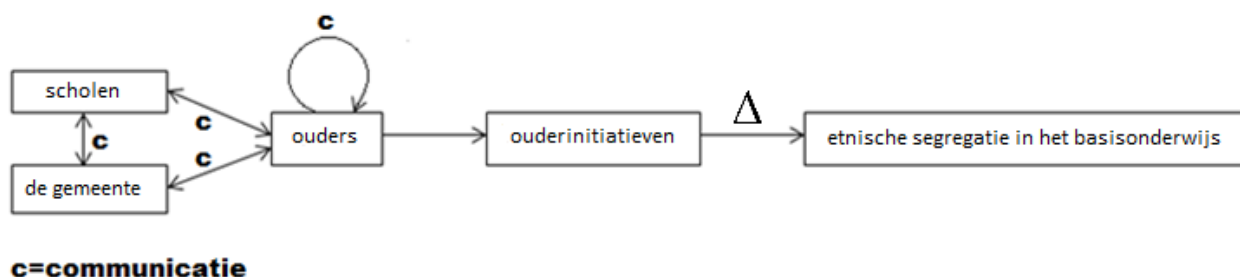
De twee communicatietheorieën staan in dit onderzoek niet geheel los van elkaar. Gezamenlijk vormen zij het kader van waaruit gekeken zal worden naar het vage en omvangrijke begrip 'communicatie'. In figuur 1 is de koppeling van de twee theorieën visueel inzichtelijk gemaakt. In het methodehoofdstuk (3) zullen de theorieën worden gekoppeld aan de deelvragen.

Figuur 1: koppeling van de communicatietheorieën

De bedoeling van figuur 1 is te verduidelijken dat de theorieën niet geheel los van elkaar staan. De verschillende agents communiceren door middel van communicatief, strategisch en/of instrumenteel handelen met elkaar, hieruit ontstaat agency. Deze agency wordt mogelijk gemaakt en tegelijk begrensd door de structure. Tegelijkertijd heeft deze agency invloed op de structure.

Figuur 2: het conceptueel model

2.3.4 Conceptueel model

In figuur 2 staat het conceptueel model. Hierin zijn de twee deelvragen zichtbaar. Tevens zijn de drie onderwerpen zoals besproken in het theoretisch kader zichtbaar: etnische segregatie in het basisonderwijs, ouderinitiatieven en communicatie. Aan de linkerkzijde staan de drie actoren die van belang zijn bij de eerste deelvraag. De wederzijdse pijlen staan voor de communicatie tussen de drie actoren. Deze communicatie heeft invloed op ouderinitiatieven die als doel hebben verandering brengen in de mate van etnische segregatie in het basisonderwijs. Het deltasymbool geeft de verandering weer.

De tweede deelvraag is zichtbaar bij de ronde pijl in het blokje 'ouders'. Deze pijl geeft de communicatie tussen ouders onderling weer. Ook deze communicatie heeft invloed op ouderinitiatieven gericht op verandering brengen in de mate van etnische segregatie in het basisonderwijs.

In zijn geheel gaat de linkerkzijde van het conceptueel over de communicatie tussen de verschillende actoren en ouders onderling. Deze communicatie heeft invloed op ouderinitiatieven in het middelste blok. Deze hebben als doel verandering teweeg brengen in de mate van etnische segregatie. In het volgende hoofdstuk komt de methode aan bod.

3. Methode

3.1 Onderzoeksstrategie

Voordat er wordt ingegaan op de onderzoeksstrategie is het van belang te melden dat er gezien de beperkte tijd die beschikbaar is voor het onderzoek duidelijke keuzes zijn gemaakt. Hierbij was het ten eerste van belang te kiezen tussen een breedte- of een diepteonderzoek. Bij het breedteonderzoek was het risico dat de beperkte tijd een negatieve invloed had op de diepgang groot. Derhalve is er gekozen voor een diepteonderzoek. Hierdoor ontstaat er een goed, maar beperkt tijd-ruimtelijk beeld van de gekozen casus. Dit zorgt ervoor dat de resultaten niet te generaliseren zijn, maar dat is ook niet het doel van het onderzoek. Wel kunnen er conclusies worden getrokken en aanbevelingen worden gedaan die van waarde kunnen zijn voor de verschillende actoren en voor verder onderzoek.

Na het kiezen voor een diepteonderzoek is er een keuze gemaakt uit de vijf belangrijkste onderzoeksstrategieën. Elke strategie heeft een andere mix van beslissingen (Verschuren & Doorewaard, 2007). De vijf belangrijkste strategieën zijn:

1. Survey
2. Experiment
3. Casestudy
4. Gefundeerde theoriebenadering
5. Bureauonderzoek

In dit onderzoek zal geen gebruik worden gemaakt van een survey. Deze methode is vooral geschikt om een breed overzicht te krijgen van wat er speelt rondom etnische segregatie in Nederland. Hiervoor is echter een groot aantal aselekt gekozen onderzoekseenheden nodig en aangezien in dit onderzoek de focus op Rotterdam ligt, is deze methode relatief ongeschikt. Ook een experiment zal niet worden gebruikt in dit onderzoek. Dit zou pas relevant zijn als het mogelijk zou zijn ouderinitiatieven te stimuleren en te volgen over een langere periode. Voor dit onderzoek is dat echter niet van toepassing. De casestudy is wel belangrijk voor dit onderzoek. Het is de belangrijkste onderzoeksstrategie die gebruikt zal worden. Hierover later meer. De gefundeerde theoriebenadering is deels relevant. Ook hierover later meer. Er zal in dit onderzoek wel deels gebruik worden gemaakt van theorieonderzoek. Bij een bureauonderzoek wordt er uitsluitend vanachter het bureau onderzocht. Aangezien dit onderzoek grotendeels is gebaseerd op empirisch materiaal is dit niet relevant.

3.1.1 Case study

Dit onderzoek heeft dus als belangrijkste onderzoeksstrategie de casestudy. ‘Een casestudy is een onderzoek waarbij de onderzoeker probeert om een integraal inzicht te krijgen in een of enkele tijdruimtelijk objecten of processen. (Verschuren & Doorewaard, 2007, p. 179)’. Er zal in dit onderzoek gekeken worden naar etnische segregatie in het basisonderwijs aan de hand van de casus Rotterdam. In tegenstelling tot de survey zal er een relatief klein aantal onderzoekseenheden worden gebruikt. Het onderzoek zal dus een sterk kwalitatief karakter hebben. De bestaande situatie zal worden bekeken aan de hand van de twee gekozen communicatietheorieën. Door deze theorieën te betrekken op de communicatie tussen de gemeente, scholen en ouders zal worden onderzocht hoe communicatie een rol speelt bij ouderinitiatieven gericht op het tegengaan van etnische segregatie in het basisonderwijs. Aangezien alleen Rotterdam zal worden onderzocht heeft het onderzoek de vorm van een enkelvoudige casestudy. Hierbij wordt één case grondig bestudeerd (Verschuren & Doorewaard, 2015).

3.1.2 De gefundeerde theoriebenadering: deductieve vergelijking

De tweede strategie die een rol zal spelen is de gefundeerde theoriebenadering (grounded theory). Er is hierbij een constante vergelijking van empirische gegevens en theoretische notities en concepten (Verschuren & Doorewaard, 2015). Over het algemeen heeft de gefundeerde theoriebenadering een sterk inductief karakter. In dit onderzoek is er echter sprake van een meer deductieve variant. De empirisch verkregen en theoretisch verkregen data zullen steeds worden vergeleken met de fundamentele theorieën rondom communicatie. In Verschuren & Doorewaard wordt de deductieve vergelijking als volgt beschreven:

‘De onderzoeker leidt uit een of andere theorie het voorkomen van een karakteristiek van een verschijnsel af. Vervolgens gaat hij in het eigen onderzoek op zoek naar karakteristieken die met de aan de theorie ontleende karakteristieken vergelijkbaar zijn’ (Verschuren & Doorewaard, 2015, p. 190)

In dit onderzoek zullen de karakteristieken van het verschijnsel communicatie worden afgeleid uit Giddens’ *structuration theory* en Habermas’ *theory of communicative action*. Die karakteristieken worden gebruikt om te kijken naar de communicatie rondom ouderinitiatieven.

3.2 Onderzoeksmateriaal

Er zal in dit onderzoek gebruik worden gemaakt van een tweetal data: bestaande literatuur en interviews. De communicatietheorieën dienen als basis en zijn vaststaand. Daarnaast zal de empirisch verkregen data uit interviews in combinatie met de informatie uit de literatuur gebruikt worden om inzicht te krijgen in de rol van communicatie.

Bestaande literatuur

De basis voor het onderzoek zijn de twee communicatietheorieën zoals beschreven in het theoretisch kader. De *structuration theory* en de *theory of communicative action*. Deze twee theorieën vormen het fundament van het onderzoek. De casus Rotterdam zal worden bekeken vanuit deze twee theorieën. Deze theorieën zijn niet zozeer inhoudelijk van belang, maar ze worden gebruikt als handvaten. De theorieën vormen de afbakening van het begrip 'communicatie'.

Daarnaast zal er gebruik worden gemaakt van andere bestaande literatuur. Dit is een combinatie van wetenschappelijke literatuur, beleidsdocumenten, kaartmateriaal, et cetera. Informatie die van belang is voor het onderzoek zal worden gebruikt. Deze informatie is van belang bij de casusbeschrijving, maar ook bij het analyseren van de verkregen interview data.

interviews

Om een goed beeld te krijgen van de tijd-ruimtelijke situatie zullen er drie groepen worden geïnterviewd: relevante ambtenaren bij de gemeente, scholen en ouders die betrokken zijn (geweest) bij ouderinitiatieven. Door middel van deze interviews zal er een beeld ontstaan van de situatie rondom etnische segregatie in het basisonderwijs van Rotterdam. Er zijn in totaal zes personen geïnterviewd. Drie bij de gemeente, twee ouders en één interview met een school.

Er is bij de interviews gekozen voor semigestructureerde interviews. Er zijn een aantal vragen opgesteld die dienen als leidraad, maar waarvan kan worden afgeweken. De vragen zijn vooral ingangen om de verschillende thema's te behandelen en de vragen bieden houvast, maar het zijn geen absoluut vastliggende richtlijnen. Het doel is om diepte-interviews te houden. Het semigestructureerde biedt houvast voor de interviewer, maar er is ook ruimte om door te vragen (Verschuren & Doorewaard, 2007). Er zijn drie thema's aan bod gekomen in alle interviews: etnische segregatie in het basisonderwijs, ouderinitiatieven en de communicatie die hierop invloed heeft. Deze thema's komen voort uit de doel- en vraagstelling. In bijlage 1 staan de interviewguides.

De empirisch verkregen data uit interviews en de bestaande literatuur worden telkens met elkaar vergeleken. Dit is een kenmerk van de gefundeerde theorie benadering. De deelvragen

worden bekeken vanuit de communicatietheorieën om zo inzicht te krijgen in de rol van communicatie.

3.3 Data analyse

Om de rol van communicatie bij het tegengaan van etnische segregatie in het basisonderwijs te onderzoeken wordt er een combinatie van deductief en inductief redeneren gebruikt. Naar de communicatie wordt deductief gekeken vanuit de twee centrale communicatietheorieën. Op deze manier is er van tevoren structuur en richting bij het coderen van de interviewtranscripten. Er wordt in de interviews gecodeerd met de begrippen uit die theorieën als basis.

Daarnaast wordt de data rondom etnische segregatie en ouderinitiatieven veel meer ‘open gecodeerd’. Hieruit wordt op een inductieve manier gekeken naar de data. Zo zal een beeld ontstaan van de casus Rotterdam. De communicatie zal voornamelijk aan bod komen bij het hoofdstuk onderzoeksresultaten (5) en de situatie rondom etnische segregatie en ouderinitiatieven in Rotterdam wordt meer behandeld in de casusbeschrijving (4). In het hoofdstuk conclusie en aanbevelingen (6) wordt het gecombineerd.

Manier van coderen

Er is eerst gebruik gemaakt van ‘open coderen’, met ‘sensitizing concepts’. Hierbij wordt gekeken met richtinggevende concepten, maar deze worden nog zo open mogelijk gehouden (Verschuren & Doorewaard, 2015, p. 192). Concreet zijn de interviews eerst met een open vizier gecodeerd, waarbij er weliswaar een richting ontstaan is, maar hier zijn nog geen verbanden gelegd.

Vervolgens is er gebruik gemaakt van ‘axial coding’. Hierbij worden de verschillende concepten met elkaar in verband gebracht (Verschuren & Doorewaard, 2015). Er zijn familiecodes gemaakt waarbij relevante onderwerpen inzichtelijk worden. Ook zijn hierbij de begrippen uit de twee communicatietheorieën betrokken op de interviewdata. De code ‘communicatief handelen’ is bijvoorbeeld gebruikt. Er is bewust voor gekozen dit niet bij de eerste fase van codering te doen om zo te voorkomen dat de blik waarmee naar de data wordt gekeken te smal is. Ten slotte is er gebruik gemaakt van selectieve codering. Dit gebeurt door samenhang tussen kernbegrippen vast te stellen (Verschuren & Doorewaard, 2015). Hierbij zijn de familiecodes verder verfijnt. Deze familiecodes zijn uiteindelijk in Atlas.ti schematisch verwerkt om verbanden te herkennen. Van zo’n schema staat een voorbeeld in de bijlage. De volledige Atlas.ti bestanden zijn apart bijgevoegd.

3.4 Casusselectie

Deze data analyse zal worden toegepast op data uit de gemeente Rotterdam. Deze keuze zal eerst worden verantwoord. Vervolgens zal worden ingegaan op de geïnterviewde personen met eveneens een verantwoording.

3.4.1 Verantwoording Rotterdam

De keuze voor Rotterdam is gebaseerd op een aantal factoren. Van tevoren heb ik een drietal voorwaarden geselecteerd waaraan de te onderzoeken gemeente moest voldoen:

1. Er is sprake van etnische segregatie in het basisonderwijs
2. Er moeten ouderinitiatieven zijn geweest
3. Er is voldoende toegang tot informatie (zowel uit bestaande literatuur als uit interviews)

Aanvankelijk was er twijfel tussen Rotterdam en Nijmegen. Ook was het even het idee beide steden te onderzoeken. Op basis van bovenstaande voorwaarden is echter de keuze gevallen op Rotterdam. Na oriënterend literatuuronderzoek bleek dat hier inderdaad sprake is van etnische segregatie. Hierop is in het projectkader en theoretisch kader al ingegaan, dat zal hier niet meer gebeuren. Eveneens bleek uit literatuuronderzoek dat er ouderinitiatieven zijn in Rotterdam. In vergelijking met andere steden zijn er in Rotterdam zelfs veel ouderinitiatieven. Ook aan de tweede voorwaarde werd dus voldaan. Ten slotte is er in vergelijking met andere gemeenten in Nederland veel informatie beschikbaar over etnische segregatie in het basisonderwijs van Rotterdam. Zoals gezegd was eerst het plan zowel Rotterdam als Nijmegen te onderzoeken. Nijmegen voldoet echter minder aan alle drie de voorwaarden. Nijmegen zou daarom niet veel toevoegen aan het onderzoek. Uiteindelijk is de keuze dus gevallen op de casus Rotterdam.

3.4.2 Interviews

Om een compleet beeld te krijgen van de casus Rotterdam zijn er personen geïnterviewd uit alle drie de groepen zoals geformuleerd in de doelstelling: de gemeente, scholen en ouders die betrokken zijn geweest bij ouderinitiatief. Op deze manier is geprobeerd een compleet beeld te krijgen. Aangezien generaliseerbaarheid geen doel is van dit onderzoek is er een beperkt aantal personen geïnterviewd. Per groep zijn de volgende personen geïnterviewd.

Tabel 1: interviews

Groep	Naam	Organisatie	Functie
Gemeente	Cornelis Krul	Gemeente Rotterdam	- Beleidsadviseur/projectleider - Maatschappelijke ontwikkeling - Afdeling onderwijs
Gemeente	Caspar van Rijn	Gemeente Rotterdam	- Beleidsadviseur - Maatschappelijke ontwikkeling - Afdeling onderwijs
Gemeente	Karmijn van den Berg	Gemeente Rotterdam	- Trainee
Ouders	Henk Kooij		- Oprichter ouderinitiatief
Ouders	Ralph Aarnout		- Oprichter ouderinitiatief
Scholen	Ellen van der Hout	Arentschool	- Directrice

De gemeente

Bij het zoeken naar relevante interviews met de gemeente is er eerst telefonisch contact opgenomen met de gemeente Rotterdam. Op de website van de gemeente Rotterdam was het niet mogelijk direct in contact te komen met de juiste personen. Na een omzwerving via de afdeling leerplicht werd uiteindelijk aangeraden contact op te nemen met Cornelis Krul. Hij is beleidsadviseur bij de gemeente Rotterdam op de afdeling onderwijs. Tevens organiseert hij bijeenkomsten voor ouders. Aangezien dit aansloot bij het onderzoek is er een interview gepland. Bij het interview was trainee Karmijn van den Berg aanwezig. Aangezien zij substantieel heeft

bijgedragen aan het interview wordt ze hier benoemd.

Via Cornelis Krul werd er vervolgens contact gelegd met Caspar van Rijn die eveneens werkzaam is bij de afdeling onderwijs van de gemeente Rotterdam. Hij gaf zelf aan een compleet beeld te hebben van de gang van zaken rondom etnische segregatie in het basisonderwijs. Aangezien het doel van dit onderzoek is om inzicht te krijgen in de situatie rondom ouderinitiatieven in Rotterdam sloot dit goed aan. Door de twee interviews is er een goed beeld ontstaan van actor 'gemeente Rotterdam'.

Ouders

Om ouders te vinden die betrokken zijn (geweest) bij ouderinitiatieven is er eerst mailcontact geweest met de gemeente Rotterdam en scholen. Hierbij kwam de naam Henk Kooij meerdere keren voorbij. Hij is oprichter van een ouderinitiatief op de Arentschool en was bereid tot een interview. Na onderzoek op internet is er vervolgens contact gelegd met Ralph Aarnout. Hij is initiatiefnemer van een ouderinitiatief van de Talma school.

Door twee initiatiefnemers van ouderinitiatieven te interviewen is er een beeld ontstaan van de werking van deze initiatieven. Gezien het beperkt aantal ouderinitiatieven dat er geweest is was het moeilijk om meer ouders te interviewen. De twee interviews hebben echter een goed beeld gegeven van twee ouderinitiatieven. De verkregen inzichten zijn niet te generaliseren, maar dit is zoals eerder gezegd ook niet het doel van dit onderzoek.

Scholen

De schoolbesturen waren het moeilijkst te bereiken. Veel scholen gaven aan het te druk te hebben of niet geïnteresseerd te zijn. Aangezien dit echter de minst belangrijke actor is heb ik ervoor gekozen genoeg te nemen met slechts één interview. De scholen kant van het onderzoek komt ook naar voren in andere interviews. Vandaar dat het interview met schooldirectrice Ellen van der Hout volstond.

Ellen van der Hout werkt op de Arentschool. Naar aanleiding van de interviews met Henk Kooij en Ralph Aarnhout heb ik geprobeerd interviews te regelen met de scholen waarop zij een ouderinitiatief hebben gestart. In het geval van de Talmaschool is dit niet gelukt, bij de Arentschool wel. Door de informatie uit het interview met Ellen van der Hout in combinatie met de informatie uit interviews is er een beeld ontstaan van de actor 'ouders'.

3.5 Analyse per deelvraag

Nu duidelijk is op wat voor manier de analyse is uitgevoerd en wie hiervoor geïnterviewd zijn is het zaak nog gericht in te gaan op de analyse per deelvraag.

Deelvraag 1: communicatie tussen ouders, scholen en de gemeente

Om antwoord te krijgen op de eerste deelvraag die gericht is op de communicatie tussen ouders, scholen en gemeenten zal de informatie uit de literatuur en de interviews worden geanalyseerd aan de hand van de communicatietheorieën. De theorieën van Habermas en Giddens vormen de bril waarmee gekeken wordt. De informatie uit de literatuur en interviews wordt getoetst aan die theorieën. De eerste deelvraag geeft een breed beeld van de communicatie tussen de verschillende actoren binnen de casus Rotterdam. Hoe de theorieën hierbij precies worden gebruikt komt aan bod in 3.6.

Deelvraag 2: communicatie tussen ouders onderling

Ook deze deelvraag zal worden getoetst aan de hand van de theorieën van Habermas en Giddens. Hierbij zijn echter vooral de interviews met de ouders van belang. Waar de eerste deelvraag een beeld geeft van de communicatie tussen de verschillende actoren zal deze vraag een beeld geven van de communicatie tussen ouders onderling.

3.6 Koppeling theorieën aan de deelvragen

De twee communicatietheorieën zijn van belang bij de beantwoording van de hoofd- en deelvragen. Ze vormen zoals eerder gezegd de handvaten waarmee de communicatie wordt onderzocht. Hoe de theorieën worden gebruikt verschilt per deelvraag.

Theorie bij de eerste deelvraag

Bij de eerste deelvraag zal worden gekeken vanuit de duality of structure. Hoe hebben ouders (als agents) door middel van communicatie invloed (gehad) op gemeenten en scholen (structure), maar ook andersom. Er zal worden gekeken of en hoe de verschillende actoren invloed hebben op de structuur waarin ze zich bevinden.

Aan de hand van Habermas zal worden gekeken op wat voor manier dit gebeurt.

Instrumenteel handelen is het voornaamste communicatiemiddel van gemeenten en scholen, strategisch handelen doen alle partijen en communicatief handelen is de communicatie tussen groepen ouders of individuele ouders, gemeenten en scholen. De theorie van Habermas helpt dus bij het kijken naar de verschillende manieren van communicatie, de theorie van Giddens kijkt naar in hoeverre deze communicatie invloed heeft op de omgeving.

Theorie bij de tweede deelvraag

Bij de tweede deelvraag zal vooral worden uitgegaan van het communicatief handelen. Wat is er voor nodig om een ouderinitiatief te laten slagen en hoe speelt communicatief handelen hierbij een rol? Ook strategisch handelen zal aan bod komen. Er zal verder worden gekeken hoe de vier voorwaarden die van belang zijn bij communicatief handelen een rol spelen bij ouderinitiatieven.

De duality of structure wordt hier op een lager niveau bekeken. Hierbij zijn ouders de agents en de structuur kan worden gezien als de ouderinitiatieven. Bij het resultatenhoofdstuk zal steeds eerst worden belicht hoe de communicatietheorieën worden toegepast.

Algemeen gezien is de theorie van Giddens dus een fundamentele, maar ook een beperkte theorie. De theorie van Habermas is een meer inhoudelijke theorie. Gezamenlijk vormen ze de 'bril' waarmee er wordt gekeken naar communicatie.

Er is bij het resultatenhoofdstuk voor gekozen om steeds te kijken naar de afzonderlijke lijnen van communicatie. Hierbij zal steeds eerst worden gekeken naar de verschillende manieren van communicatie zoals beschreven door Habermas. Daarna zal worden gekeken of er sprake is van een duality of structure. De inzichten uit het resultaten hoofdstuk zullen worden gebruikt in de conclusie. Voordat de resultaten worden besproken zal eerst worden ingegaan op de casus Rotterdam.

4. Casus Rotterdam

Zoals eerder beschreven heeft in Rotterdam een relatief groot deel van de inwoners een niet-westerse migratieachtergrond. Er is al decennia lang sprake van etnische segregatie in het basisonderwijs. In deze casusbeschrijving zal een beeld worden geschetst over hoe etnische segregatie een rol speelt binnen de gemeente Rotterdam. Dit is tevens het eerste hoofdstuk waar zal worden verwezen naar de data uit interviews. De rol van communicatie komt hier nog niet expliciet aan bod. Er is informatie verkregen uit interviews en deze data zijn vergeleken met de bestaande literatuur. Niet alleen wetenschappelijke literatuur, maar vooral ook andere schriftelijke data. Op deze manier is een beeld ontstaan van de casus Rotterdam.

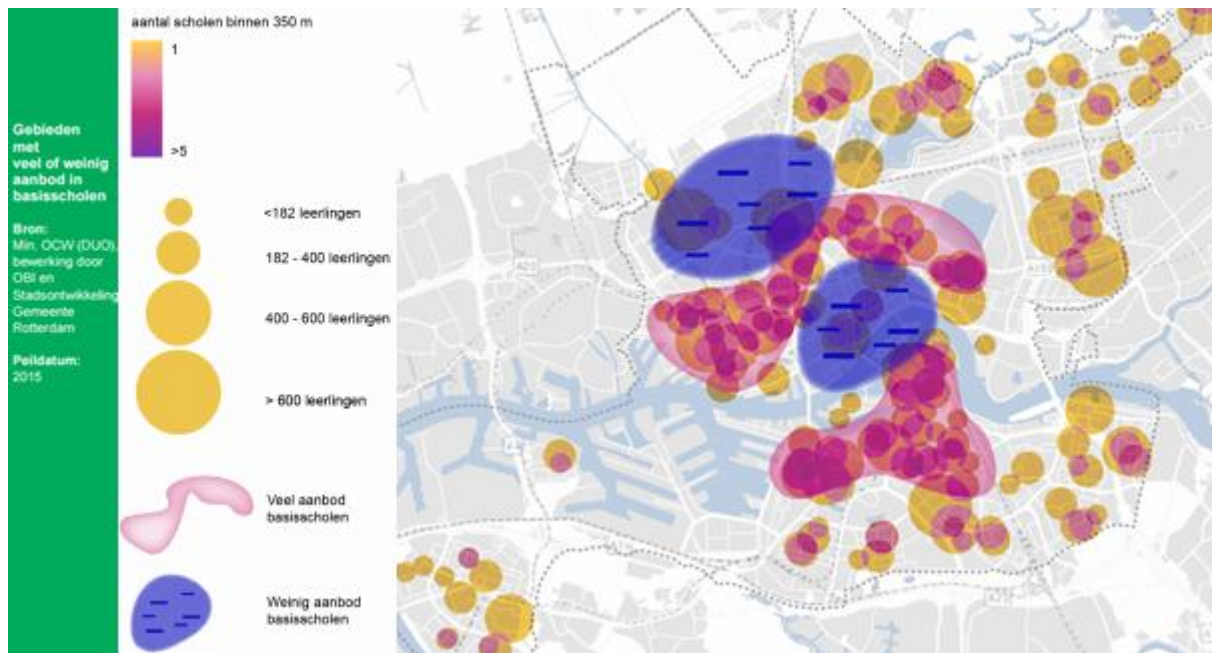
4.1 Ruimtelijke spreiding basisonderwijs Rotterdam

Eerst zal worden ingegaan op ruimtelijke spreiding van het basisonderwijs in Rotterdam. Uit de interviews kwam meermaals naar voren hoe nauw dit samenhangt met etnische segregatie op basisscholen. Ellen van der Hout, directrice van de Arentschool, zegt hierover:

‘Wij zijn afhankelijk van hoe de wijk opgebouwd is, want als 90% van de wijk zwart is krijg je nooit een gemengde school. Op wijkniveau en buurtniveau moet het door de gemeente zo georganiseerd worden dat daar wijken komen te staan waarin de balans in de totale buurt en wijk op orde is, want dan is het op school ook op orde’ (van der Hout, 2017).

Volgens de onderwijsatlas van de gemeente Rotterdam zijn er de komende jaren twee belangrijke ontwikkelingen die invloed gaan hebben op de onderwijsspreiding in Rotterdam. ‘Dit zijn de vernieuwing van de economie en de verdere groei van de stad qua inwoneraantallen’ (Gemeente Rotterdam, 2016, p. 3). In afbeelding 3 (Gemeente Rotterdam, 2016, p. 9) wordt het aanbod van basisscholen over Rotterdam weergegeven.

Figuur 3: Scholendichtheid basisonderwijs

Hieruit blijkt dat er twee gebieden zijn waar weinig aanbod is van basisscholen. Dit zijn de gebieden ten zuiden en noorden van centrum. Daaromheen liggen echter gebieden met een hoog aanbod aan basisscholen. Het blijkt dat alle gebieden tussen 2016 en 2026 te maken krijgen met een groeiend aantal kinderen tussen de 0 en 19 jaar oud (Gemeente Rotterdam, 2016, p. 6).

4.2 Van etniciteit naar sociaaleconomische achtergrond

De informatie uit figuur 3 zegt wat over de spreiding van basisscholen over Rotterdam, maar nog niks over de etnische spreiding. Hierbij komt de volgende bevinding uit de interviews aan bod.

Waar de grote diversiteit aan etnische groepen een belangrijke rol speelde in de keuze voor Rotterdam als casus, bleek al snel uit de interviews dat er binnen de gemeente niet of nauwelijks over etniciteit wordt gesproken. Het lijkt erop dat juist door die grote etnische diversiteit het niet meer langer als thema wordt gezien. Beleidsmedewerker Caspar van Rijn zegt daar het volgende over:

'Ik spreek liever van grootstedelijke cultuur, urban culture, of innovatiestad Rotterdam, maar niet over etniciteit. Het is ontvullerend door teveel te spreken over etniciteit, ga nog eens kijken op een ROC en spreek het dan nog eens uit in de spiegel (van Rijn, 2017).'

Het blijkt dat het 'frame' etniciteit niet langer past bij een stad waarin zoveel etnische groepen samenleven. Ook uit de andere interviews komt herhaaldelijk naar voren dat het bij de segregatie op scholen gaat om sociaaleconomische achtergrond en opleidingsniveau in plaats van om etniciteit. Wel speelt etniciteit een rol binnen de sociaaleconomische achtergrond. Cornelis Krul merkt op dat inwoners met een niet-westerse migratieachtergrond in andere steden vaak een laag opleidingsniveau hebben, maar dat in Rotterdam een relatief groot deel van de inwoners met een migratieachtergrond wél hoger opgeleid is. Hierdoor is sociaal economische achtergrond een betere indicator (Krul, 2017).

In de rest van dit onderzoek zal naast etniciteit ook worden gesproken over sociaaleconomische achtergrond. Het is hierbij van belang te weten dat etniciteit te maken heeft met sociaaleconomische achtergrond, maar dat dit een breder perspectief is. De etnische component komt weer terug bij de onderzoeksresultaten aangezien het wel een rol speelt bij de communicatie. In dat geval zal het expliciet benoemd worden.

De precieze sociaaleconomische spreiding in Rotterdam zal niet worden belicht. Dit is niet van belang voor dit onderzoek. Wel is het van belang om te kijken naar sociaaleconomische spreiding op wijkniveau. Als een wijk immers bestaat uit volledig laag opgeleide inwoners is het logisch dat er weinig sociaaleconomische spreiding is op scholen in die wijk. Dit sluit aan bij de eerste indicator zoals beschreven in het theoretisch kader: de leerlingenpopulatie als afspiegeling van de wijk. Het lijkt er echter op dat Rotterdam de komende jaren steeds meer te maken gaat krijgen met sociaaleconomisch gemengde wijken.

4.3 Gentrificatie van Rotterdam

De sociaaleconomische spreiding op wijk- en buurtniveau zal de komende jaren namelijk een belangrijke rol gaan spelen in Rotterdam. Er is namelijk sprake van gentrificatie. Dit is een volgende belangrijke bevinding uit de interviews. Rotterdam heeft namelijk het doel om hoger opgeleiden vast te houden en doet dit door middel van stadsontwikkeling. Cornelis Krul ziet dat daardoor ook steeds meer menging komt in het onderwijs:

'...als je kijkt naar de laagste klassen dan zie je echt die menging opkomen. Waar het ook heel sterk mee te maken heeft is de gentrification van Rotterdam, dat is nu sterk in opkomst' (Krul, 2017).

Kort gezegd wil Rotterdam meer hoger opgeleiden vasthouden. Een belangrijk middel hiervoor is de Wet Maatregelen Grootstedelijke Problematiek (WMGP), ook wel bekend als de Rotterdam Wet. Deze wet geeft grote steden extra mogelijkheden en bevoegdheden om hardnekkige

problematiek aan te pakken. 'De Rotterdamwet geeft gemeenten de mogelijkheid om in aangewezen gebieden geen huurwoningen toe te wijzen aan mensen zonder inkomen uit arbeid. Ook kunnen gemeenten ervoor kiezen om speciale groepen voorrang te geven' (Rijksoverheid, 2016). Caspar van Rijn zegt hierover dat er eigenlijk niet geselecteerd mag worden op zaken als etniciteit en inkomen, maar dat de Rotterdam Wet een uitzonderingspositie geeft waarbij voor bepaalde wijken met een hoge mate van problematiek kan worden gezegd: *'Hier is de concentratie van problematiek dusdanig groot dat er eigenlijk niet nog meer mensen van die profielen bij kunnen komen'* (van Rijn, 2017).

Een ander voorbeeld van gentrificatie (of de poging daartoe) was een raadgevend referendum waarbij inwoners van Rotterdam konden stemmen voor of tegen de bouw van duurdere huurwoningen in de gemeente Rotterdam. Wethouder Schneider van leefbaar Rotterdam wilde hiermee de stad aantrekkelijker maken voor midden- en hoge inkomens (NOS, 2016). Het referendum was uiteindelijk niet geldig vanwege een te lage opkomst.

Het gevolg van deze ontwikkeling waarbij lage inkomens worden vervangen door midden- en hoge inkomens is dat er steeds meer sociaaleconomisch gemengde wijken kunnen gaan komen. Dit heeft gevolgen voor de leerlingenpopulatie op basisscholen. Als hoger opgeleide ouders immers besluiten om hun kinderen naar scholen buiten de wijk te brengen heeft dit gevolgen voor de mate van sociaaleconomische segregatie in Rotterdam. Doen ze dit niet dan kan het juist bijdragen aan desegregatie van basisscholen. Een voorbeeld van een wijk die nu al een grote sociaaleconomische diversiteit heeft is de wijk Kralingen.

4.4 Sociaaleconomische spreiding in Rotterdam: Kralingen als voorbeeld

Dit gebied bestaat uit verschillende wijken waar veel sociaaleconomische diversiteit is. Er wonen mensen met zowel hoge-, lage- als middeninkomens. De gentrificatie van Rotterdam heeft als gevolg dat er in de toekomst naar verwachting steeds meer wijken zullen ontstaan die wat dat betreft lijken op Kralingen.

Figuur 4: besteedbaar inkomen in Kralingen

	besteedbaar huishoudensinko
Hillesluis	24,2
Hoogvliet Noord	30,4
Hoogvliet Zuid	31,3
Katendrecht	27,9
Kleinpolder	25,5
Kop van Zuid	37,8
Kop van Zuid - Entrepot	55,4
Kralingen West	27,4
Kralingen Oost	55,4
Kralingse Bos	-
Kralingseveer	34,4
Landzicht	24,5

In figuur 4 (Gemeente Rotterdam, 2017) staat een overzicht van de besteedbare inkomens van huishoudens in Kralingen. In Kralingen West zitten de lage inkomens, in Kralingen Oost de hoge inkomens en in Kralingseveer de middeninkomens. Uit het interview met Henk Kooij, oprichter van een ouderinitiatief in de wijk Kralingen, blijkt dat de menging op de basisscholen in de wijk niet vanzelf ging. Nadat zijn dochter werd uitgeloot op diverse scholen heeft hij het heft in hand genomen en een ouderinitiatief gestart. Hij zegt hierover:

‘Mijn vrouw had het over verhuizen en ik woon hier prima. Aan verhuizen heb ik een hekel, dus ik dacht: als er geen gemengde school is, ga ik een gemengde school maken’ (Kooij, 2017).

Zijn eigen dochter heeft nog in ‘zwarte’ klassen gezeten, maar de jaarlagen daaronder begonnen steeds meer te mengen. Uit een ander interview met de directrice van de Arentschool blijkt *‘dat het initiatief zichzelf overbodig heeft gemaakt’* (van der Hout, 2017). De Arentschool is inmiddels een gemengde school in een gebied waar veel sociaaleconomische spreiding is. Een goed voorbeeld van een geslaagd ouderinitiatief.

Als de gentrificatie van Rotterdam doorzet zullen er steeds meer gemengde wijken komen zoals Kralingen. In de eerste plaats zijn de wijken sociaaleconomisch gemengd, maar hierbij zal het aspect van etniciteit een rol spelen. Deze ontwikkeling kan zorgen voor uitdagingen op het gebied van sociaaleconomische en etnische segregatie in het basisonderwijs van Rotterdam. Hoe staat de gemeente Rotterdam er op dit moment in?

4.5 Gemeentelijke visie

Over huidig actief beleid ten aanzien van etnische en sociaaleconomische spreiding kan kort worden gezegd: dat is er niet. De woorden 'etniciteit' en 'segregatie' komen in het huidige onderwijsprogramma van de gemeente Rotterdam zoals gezegd niet één keer voor. In 2011 zei de gemeente niet langer gemengde scholen op te zetten of na te streven. Wel zeggen ze ouderinitiatieven te blijven ondersteunen (Binnenlands bestuur, 2011). Er wordt ingezet op onderwijskwaliteit, dat is voor wethouder Hugo de Jonge 'de heilige graal' zegt beleidsadviseur Cornelis Krul (2017). Het onderwijsbeleid valt al twee collegeperiodes onder wethouder Hugo de Jonge en sinds die tijd 'zijn we gestopt met het onderwerp etniciteit in relatie tot onderwijs', aldus de andere beleidsadviseur Caspar van Rijn (2017). Dat gemeentelijk beleid is er in het verleden wel geweest. Zo werd er gebruik gemaakt van een voorlichtingscarroussel. Hierbij werden ouders en kinderen vanaf 2,5 jaar uitgenodigd op een informatiemiddag waarbij er samen met iemand van de gemeente wordt gekeken naar mogelijke scholen (Lucassen, 2012, p. 9).

In het huidige onderwijsprogramma 'Leren Loont!' (2015) komt duidelijk naar voren dat kwaliteit van onderwijs voorop staat. Onder andere de volgende ambities worden genoemd:

- In Rotterdam zitten leerlingen op scholen van goede kwaliteit.
- In Rotterdam haalt de school het beste uit alle leerlingen, ook op het gebied van taal en rekenen en brede vorming van jongeren.

De eerste ambitie is duidelijk gericht op kwaliteit. De tweede ambitie legt de focus nog concreter op taal en rekenen en brede vorming van jongeren. Dit zou impliciet kunnen wijzen op taalachterstanden bij leerlingen met een migratieachtergrond en maatschappelijke vorming van leerlingen met een mindere sociaaleconomische achtergrond. Dit wordt echter niet concreet benoemd.

Als het perspectief breder wordt bekeken lijkt het erop dat de gemeente wel stuurt op ruimtelijke desegregatie. Zoals eerder benoemd wil de gemeente midden- en hoge inkomens vasthouden. Dit heeft niet direct te maken met segregatie in het basisonderwijs, maar dit proces

kan wel desegregatie in het onderwijs als gevolg hebben. Zoals in het theoretisch kader besproken wordt in dit onderzoek de mate van etnische segregatie gemeten aan de hand van de volgende twee indicatoren:

1. Leerlingenpopulatie als afspiegeling van de wijk
2. Percentage leerlingen met een niet-westerse migratieachtergrond

Als de wijken sociaaleconomisch gemengder worden zullen de scholen dus ook gemengder moeten worden om te voldoen aan de eerste indicator. Op dit moment lijkt de gemeente hier geen prioriteit aan te geven. Het zou kunnen dat de leerlingenpopulaties automatisch mee mengen met de wijk, maar dat is afwachten. Concluderend lijkt het erop dat er de komende jaren steeds meer sociaaleconomisch gemengde wijken gaan ontstaan in Rotterdam, maar dat de gemeente menging op scholen niet actief nastreeft. Nu zal in het resultatenhoofdstuk worden gekeken naar de rol van communicatie bij ouderinitiatieven in Rotterdam.

5. Onderzoeksresultaten

In dit resultatenhoofdstuk zal per deelvraag de bevindingen uit de interviews worden besproken. In het vorige hoofdstuk zijn ook al een aantal bevindingen aan bod gekomen. Deze gingen met name over de casus Rotterdam. In dit hoofdstuk komt de rol van communicatie uitgebreid aan bod. De analyse zal grotendeels berusten op de empirisch verkregen interviewdata. Om het overzichtelijk te houden zal dit gebeuren aan de hand van de twee communicatietheorieën. Er zal aan de hand van de opvattingen uit de theorieën van Giddens en Habermas worden bekeken in hoeverre deze een rol spelen bij de communicatie rondom ouderinitiatieven in Rotterdam.

Om structuur aan te brengen zal er ten eerste onderscheid worden gemaakt tussen de verschillende deelvragen. In 4.1 zal de eerste deelvraag worden behandeld en in 4.2 deelvraag twee. In de sub paragrafen wordt gekeken naar de communicatie tussen de verschillende actoren. Er is binnen de sub paragrafen structuur aangebracht door steeds te kijken naar de verschillende manieren van handelen zoals beschreven door Habermas. Daarna zal er worden gekeken of er sprake is van een dualiteit tussen handelende eenheden en structuur zoals beschreven door Giddens.

5.1 Deelvraag 1

Paragraaf 5.1 zal de resultaten behandelen gericht op deelvraag 1. Dit geeft een beeld van de communicatie tussen de verschillende actoren. Eerst zal worden ingegaan op de communicatie tussen ouders en de gemeente, vervolgens op de communicatie tussen ouders en scholen en ten slotte op de communicatie tussen scholen en de gemeente. De termen ouders en ouderinitiatief kunnen door elkaar worden gebruikt in 5.1. In paragraaf 5.2 zal hier pas een duidelijk onderscheid in worden gemaakt. Dit onderscheid is in 5.1 nog van ondergeschikt belang, omdat hier ouders en ouderinitiatieven beide gerekend worden als dezelfde actor/agent.

5.1.1 Communicatie tussen ouders en de gemeente

Instrumenteel handelen

Bij de verschillende manieren van handelen die Habermas beschrijft is het instrumentele handelen de meest dwingende vorm van communicatie. Bij het bekijken van de communicatie tussen ouders en de gemeente heeft de gemeente als enige toegang tot het instrumenteel handelen. Het instrumentele handelen door ouders of ouderinitiatieven wordt hier dan ook verder niet besproken, simpelweg omdat ouders geen toegang hebben tot deze vorm van handelen. Bij instrumenteel handelen gaat het immers over communicatie in de vorm van beleid en regelgeving. Dit wordt binnen dit onderzoek gezien als een vorm van communicatie. De vraag is in hoeverre de gemeente deze manier van communicatie gebruikt om etnische segregatie te

bestrijden?

Het antwoord is: niet. Althans op dit moment.

Er is op dit moment geen concreet beleid om etnische, of in breder perspectief sociaaleconomische, segregatie tegen te gaan. Er is geen sprake van instrumenteel handelen. Beleidsmedewerker Caspar van Rijn bespreekt de visie van wethouder Hugo de Jonge als volgt:

‘Hij heeft heel nadrukkelijk gekozen voor een beleid gericht op onderwijskwaliteit in het algemeen. Dat klinkt een beetje als een dooddouner, maar het is eigenlijk heel fundamenteel, want eigenlijk zegt hij: het maakt niet zoveel uit hoe de samenstelling van een school is, als de kwaliteit maar goed is. Ook uit dat hele frame van etniciteit is eigenlijk tijd lang ook in onze monitoring bijvoorbeeld weggeweest’ (van Rijn, 2017).

Dit bevestigt het eerder genoemde onderwijsprogramma ‘Leren Loont!’ waarin etniciteit of menging geen rol speelt. Dit gebrek aan instrumenteel handelen hangt samen met het strategisch handelen.

Strategisch handelen

Bij de communicatie tussen ouders en de gemeente beschikken beide over de mogelijkheid tot strategisch handelen. Deze vorm van handelen is gericht op succes. Het strategisch handelen bij de communicatie vanuit de gemeente naar ouders is zoals al blijkt uit het gebrek aan instrumenteel handelen ook grotendeels afwezig. Er is immers geen strategische communicatie gericht op het mengen van de leerlingenpopulatie. Het eerder genoemde voorbeeld van de voorlichtingscarroussel die in het verleden is gebruikt kan worden gezien als een vorm van instrumenteel, strategisch handelen, maar aangezien dit onderzoek zich richt op de beperkte tijd-ruimtelijke casus Rotterdam zal de analyse zich richten op het heden. De voorlichtingscarroussel is echter wel een voorbeeld van strategisch, instrumenteel handelen uit het verleden.

Bij de bottom-up kant, de communicatie vanuit ouders naar de gemeente, is er wel sprake van strategisch handelen. Dit komt naar voren in de interviews. Oprichter van een ouderinitiatief Ralf Arnhout beschrijft dat hij vond dat er een nieuwe basisschool moest komen en dit heeft hij door middel van strategisch handelen geprobeerd voor elkaar te krijgen.

‘Dus de school die wij hadden willen kiezen was er opeens niet meer. Toen moesten we verder gaan kijken. Toen hebben we eerst geprobeerd om alsnog bij de gemeente gehoor te krijgen zo van straks groeit die wijk wel weer en dan is er alsnog een school nodig, want dan komen hier allemaal jonge gezinnen naartoe. Dat was een gepasseerd station voor de gemeente. Daar

hebben we wel wat roering voor veroorzaakt, zo van: we vinden dat er alsnog een school moet komen enzovoorts' (Arnhout, 2017).

Dit was strategisch handelen nog vóór het oprichten van het ouderinitiatief. Communicatie gericht op het bereiken van succes. In dit geval was er onvrede over het aanbod van basisscholen in de wijk waarbij de geïnterviewde tevergeefs heeft geprobeerd de gemeente te overtuigen van het bouwen van een nieuwe school. Een ander voorbeeld is strategisch handelen gericht op financiering. Henk Kooij, oprichter van een ouderinitiatief op de Arentschool, zegt: *'...We hebben heel in het begin, een van de eerste bijeenkomsten, in de speeltuin een ouderborrel gegeven. Dat is toen gesubsidieerd door de gemeente. Moet je niet praten over honderden euro's, maar meer over tientjes, frisdrank een glaasje wijn, iets van bier. Met wat hapjes erbij, dat is de eerste groep'* (Kooij, 2017). Het strategische handelen bij al gevormde ouderinitiatieven was vooral gericht op het verkrijgen van steun in de vorm van financiering. Het strategisch handelen in de beginfase kan meer inhoudelijk gericht zijn op het scholenaanbod. Bij de communicatie tussen ouders en de gemeente is er dus vooral sprake van strategisch handelen vanuit ouders. Ouders communiceren met de gemeente om een bepaald doel te bereiken. Communicatief handelen doen beide actoren.

Communicatief handelen

Waar instrumenteel handelen en strategisch handelen vanuit de gemeente grotendeels ontbreken is er namelijk wel sprake van communicatief handelen vanuit de gemeente. Uit de volgende quote van beleidsmedewerker Caspar van Rijn blijkt inderdaad dat de eerste twee vormen van handelen niet worden gebruikt, maar het communicatief handelen wel: *'Als je actief beleid voert ga je het als het ware duwen, ga je echt zeggen daar moet het en daar zal het. Nu hebben we eigenlijk meer als er ergens een initiatief is in de samenleving van ouders, dan ondersteunen we het nog wel'* (van Rijn, 2017). Dit ondersteunen vanuit de gemeente is misschien deels onderdeel van strategisch handelen, het ondersteunen is immers gericht op het laten slagen van ouderinitiatieven, maar het is vooral communicatief handelen. Zoals in het theoretisch kader besproken zijn er verschillende voorwaarden verbonden aan het communicatief handelen. Ten eerste moet er gelijke kennis en inzicht zijn van de situatie (discourse), ten tweede moeten alle betrokkenen gelijke kans hebben deel te nemen aan de communicatie, ten derde mogen er geen machtsverschillen zijn die de communicatie belemmeren en ten slotte moeten alle betrokkenen eerlijk zijn in hun intenties (waarachtigheid) (Steeman, 2005).

Bij de communicatie tussen de gemeente en ouders wordt aan deze voorwaarden voldaan. Het gebrek aan instrumenteel handelen vanuit de gemeente kan positief bijdragen aan de derde voorwaarde: het ontbreken van machtsverschillen. Daarbij is de communicatie vooral

gericht op het ondersteunen van ouderinitiatieven en het bij elkaar brengen van ouders. Ralf Arnhout zegt: *‘...Ze hebben me nog in contact gebracht met andere ouders van ouderinitiatieven. Dat is wel een taak die voor de gemeente weggelegd was, mensen met elkaar in contact brengen. Dat je van elkaar kunt leren’* (Arnhout, 2017). Ook de gemeente ziet deze rol voor zichzelf weggelegd: *‘Dat is zeg maar de rol die de gemeente dan pakt, dus hoe kunnen we de ouders en gemeente met elkaar in gesprek brengen, is er misschien nog extra financiering nodig, dan kunnen ze altijd bij de gemeente aankloppen’* (Krul, 2017). De rol die de gemeente op zich neemt is ondersteunend. Er is contact met ouders en er worden bijeenkomsten georganiseerd waarbij de gemeente en ouders in gesprek gaan. Uit het interview met Ralph Arnhout blijkt overigens dat financiering krijgen vanuit de gemeente moeilijk was omdat het oneerlijke concurrentie zou kunnen veroorzaken (Arnhout, 2017). Dit gaat in tegen de uitspraak van Cornelis Krul. Het blijkt echter van beide kanten dat er sprake is van communicatief handelen.

Duality of structure

Er is sprake van communicatie tussen ouders en de gemeente, maar is er ook sprake van een dualiteit tussen de agent en de structuur waarin die zich bevindt? In dit geval zal er worden gekeken of de ouders invloed hebben op de structuur. Die structuur is de gang van zaken rondom het basisonderwijs in de gemeente Rotterdam. Dit is een vage omschrijving, maar het structuur begrip is dan ook moeilijk te vangen. Om het concreter te maken kan het worden geformuleerd tot, hebben ouders bottom-up invloed op de gemeente?

Daar lijkt het niet op. Er is communicatie tussen ouders en de gemeente, maar de gemeente heeft geen duidelijk beleid om etnische segregatie in het basisonderwijs tegen te gaan. Ouders kunnen hier op wijk- en buurniveau invloed op uitoefenen, maar dat is een structuur die later wordt besproken. De gemeente ondersteunt ouderinitiatieven en geeft vanuit de structuur wat dat betreft genoeg mogelijkheden. Ouders en ouderinitiatieven hebben echter geen invloed op het beleid of de regelgeving vanuit de gemeente. Er is geen concrete verandering bottom-up vanuit ouders en ouderinitiatieven op de gemeentelijke structuur.

5.1.2 Communicatie tussen ouders en scholen

In deze sub paragraaf zal het schaalniveau verkleind worden. Er zal worden gekeken naar de communicatie tussen ouders en scholen. Het structuurbegrip verplaatst hier van gemeentelijk niveau, naar wijk- en buurniveau. Dat komt later aan bod. Eerst zal weer worden gekeken naar de verschillende vormen van handelen.

Instrumenteel handelen

Deze vorm van handelen is wederom afwezig bij de ouders aangezien ouders ook hier geen invloed kunnen uitoefenen in de vorm van regelgeving. Ouders hebben geen dwingende middelen. Wel is het aanwezig bij de scholen. Deze vorm van handelen kan plaatsvinden in de vorm van het aannamebeleid. Scholen met een bepaalde godsdienst of levensovertuiging mogen kinderen weigeren (Rijksoverheid). Dit is een vorm van instrumenteel handelen die in dit onderzoek niet onderzocht is. Het zou echter kunnen dat bijvoorbeeld een islamitische school alleen maar islamitische leerlingen aantrekt waardoor er een hoge mate van etnische segregatie is op de betreffende school. Bij het regelen van interviews is er geprobeerd in contact te komen met islamitische scholen, maar dit is niet gelukt. In dit onderzoek zal er niet verder op worden ingegaan. Er is echter wel de mogelijkheid tot instrumenteel handelen op deze manier.

Een andere manier van instrumenteel handelen is loting. Dit komt weliswaar voort uit een potentieel overschot aan leerlingen, maar de scholen kunnen dit 'instrument' toepassen en daarmee de leerlingenpopulatie beïnvloeden. Geïnterviewde Henk Kooij heeft ermee te maken gehad: *'...dus toen ben ik gaan kijken van ja, mijn dochter wordt uitgeloot op de Nieuweparkrozenburgschool en de Montessorischool...'*. Uiteindelijk heeft het feit dat zijn dochter werd uitgeloot op twee scholen ervoor gezorgd dat er een ouderinitiatief is gestart. Ondanks dat deze vorm van instrumenteel handelen vanuit scholen vaak noodgedwongen is, heeft het wel invloed op de vorming van ouderinitiatieven. Het strategische handelen is echter relevanter.

Strategisch handelen

Bij het strategische handelen van ouders en scholen valt op dat het een bottom-up karakter heeft. Het zijn de ouders en ouderinitiatieven die strategisch handelen om een goede school te vinden voor hun kinderen en daar reageren de scholen op. Vandaar dat eerst zal worden ingegaan op het strategisch handelen van de ouders. Hierbij handelen individuele ouders ten eerste richting andere ouders, dit zal bij 5.2 worden besproken. Tegelijkertijd of in een later stadium gaan ouders op zoek naar een goede school. Hierbij zijn ze gericht op succes. Ralf Arnhout zegt:

'Toen hebben we allemaal andere ouders leren kennen die ook op zoek waren naar een basisschool. Met de ouders die we in die zoektocht hebben leren kennen zijn we gezamenlijk allemaal scholenkoepels en schoolbesturen afgegaan om te kijken bij welke school kunnen we dan gezamenlijk terecht. (Arnhout, 2017).'

Hierbij is het doel van het opkomende ouderinitiatief het vinden van een geschikte school. Een tussenstap die de link voor communicatie tussen ouders en scholen kan leggen is de lokale media. Ralf Arnhout was begonnen met een enquête onder buurtbewoners en toen dit eenmaal werd

opgepikt door de lokale media kwam het contact met de scholen. *‘De scholenkoepels kregen het ook in de gaten, ook omdat het in de lokale media was geweest. Zo liep dat op basis van die eerste enquête, heel simpel van google survey ofzo, dat heeft het eigenlijk allemaal aan het rollen gebracht’* (Arnhout, 2017). Ook Henk Kooij geeft aan dat lokale media een rol speelde *‘Toen is er ook een radio interview geweest’* (Kooij, 2017).

Het begint dus met strategisch handelen vanuit ouders, maar uit de volgende quote blijkt dat de school daarna beseftte dat het ook voor hen interessant kon zijn: *‘toen kreeg ik op een gegeven moment een telefoontje van de directeur of een bestuurder van een scholenkoepel van het protestants-christelijke onderwijs hier in de stad. Die zei: “kom eens praten, want volgens mij kunnen we wel wat voor elkaar betekenen” en toen werden we uitgenodigd’* (Arnhout, 2017). Het gaat hier om de Talmaschool die doorkregen dat ze ‘wat voor elkaar konden betekenen’. Deze uitspraak is duidelijk gericht op succes. Ook in het geval van de Arentschool, waar Henk Kooij met het ouderinitiatief bij betrokken was, zag de school uiteindelijk het belang.

‘Die hadden een groot belang erbij omdat de schoolpopulatie enorm terugliep, en ze moeilijk ouders konden bereiken. Dus op die manier konden ze moeilijk een school gevuld houden, dus die waren redelijk enthousiast bij het ouderinitiatief. Ze hadden er eigenlijk een commercieel belang bij. Ze zagen ook de noodzaak van het mengen van de school. Kwam er een keer een autochtone ouder kijken, dan keken ze naar de kleurtjes in de klassen en dan gebeurde het vaak dat ze toch niet kwamen (Kooij, 2017)‘.

Het strategisch denken en handelen vanuit scholen kwam in beide gevallen later dan het ouderinitiatief. Als ouders strategisch handelen gericht op succes, gaan scholen daar uiteindelijk in mee als ze beseffen dat ze er ook voordeel uit kunnen halen. In de beginfase is dit strategisch handelen zichtbaar, later gaat dat over in communicatief handelen.

Bij het strategisch handelen vanuit scholen blijkt uit een interview met Ellen van der Hout, directrice van de Arentschool, dat ze daar blij waren met het ouderinitiatief van Henk Kooij. Ze konden zelf moeilijk ouders bereiken. Toen de samenwerking er eenmaal was, werd er vanuit de school strategisch gehandeld door bijvoorbeeld te zorgen voor financiering: *‘Flyers drukken deden ze op kosten van de school. Wij hadden een bedragje voor het ouderinitiatief. Dat wordt gewoon begroot. Zorgen dat die school gemengd blijft, daar begroten wij een bedragje voor’* (van der Hout, 2017). Dit is een voorbeeld van strategisch handelen vanuit de school richting ouders met als doel de school gemengd te houden. Voor de rest is er vooral ook sprake van communicatief handelen tussen de ouders en de school.

Communicatief handelen

Op het moment dat ouders vanuit het ouderinitiatief hebben gekozen voor een school blijkt dat de school er nauw bij betrokken blijft. Dit is deels strategisch, ze willen immers blijven profiteren van het ouderinitiatief, maar het krijgt dan steeds meer de vorm van communicatief handelen. Er blijft een warm contact tussen het ouderinitiatief en de school. Dit gebeurt over het algemeen door middel van informele bijeenkomsten met ouders die hun kinderen al op school hebben of met ouders waarvan de kinderen nog een school moeten kiezen:

‘Daarbij schuift ook heel geregeld iemand van de school aan, dan vergaderen we bij een van de ouders thuis of op school. Vanuit het ouderinitiatief organiseren we ook eens per maand een borrel, om de drempel te verlagen. Daar komen heel trouw vaak mensen van de school een biertje met ons drinken en om vragen van geïnteresseerde ouders te beantwoorden. Ze steken echt ontzettend veel tijd in ons, ook in de avonduren. Aan vergaderingen en de open dagen die ze organiseren met ons en de borrels in de kroeg. Wat we ook doen, ze komen steeds weer opdraven’ (Arnhout, 2017).

Het blijkt dat de scholen op een laagdrempelige manier blijven communiceren met ouders. Dit is deels gericht op het aantrekken van nieuwe ouders, maar vooral ook gericht op het creëren van wederzijds begrip. Hierbij lijkt te worden voldaan aan Habermas' voorwaarden. De tweede voorwaarde waarbij alle betrokkenen gelijke toegang moeten hebben tot de communicatie is echter moeilijk bij ouders met een migratieachtergrond. Daarop zal bij 5.2 uitgebreider worden ingegaan.

Duality of structure

Bij de communicatie tussen ouders en de gemeente leek geen sprake van duality of structure. Bij de communicatie tussen ouders en scholen lijkt dit meer het geval. De agents zijn in dit geval ouders en scholen. De structuur kan hierbij verder worden ingezoomd van gemeenteniveau naar wijk- en buurtniveau. Het blijkt dat ouders en ouderinitiatieven wel degelijk invloed hebben op die structuur. Een geslaagd ouderinitiatief zorgt voor meer gemengde scholen en dat heeft zowel invloed op de school als op de buurt. In de buurt zijn dan immers meer scholen die een afspiegeling vormen van de wijk. Er treedt dan een structurele verandering op in de indicatoren die voor dit onderzoek zijn gebruikt: de leerlingenpopulatie als afspiegeling van de wijk en het percentage leerlingen met een migratieachtergrond op een school. In de structuur op buurtniveau verandert de betrokkenheid van ouders naar de scholen en andersom. In het geval van de Arentschool dacht de school eerst: *‘Dan hebben we allochtone kinderen die we opleiden, dat is toch ook prima?’* En later onderkenden ze dat *‘met name door de menging, door kansarm en*

kansrijk bij elkaar te stoppen, dat met name kansarm ook enorm omhoog gepusht werd en dat het algemeen niveau van de school enorm steeg' (Kooij, 2017). Bij de communicatie tussen ouders en scholen blijkt derhalve dat ouders inderdaad invloed hebben op de structuur waarin ze handelen.

5.1.3 Communicatie tussen scholen en de gemeente

De communicatie tussen scholen en de gemeente staat het verst af van de ouderinitiatieven. Bovendien is er weinig sprake van communicatie tussen scholen en de gemeente gericht op het mengingsproces van scholen. Er zal hieronder daarom kort en bondig in algemene zin worden ingegaan op de verschillende vormen van communicatie.

Instrumenteel handelen, strategisch en communicatief handelen

Het instrumenteel handelen ligt in dit geval wederom bij de gemeente. Zij kunnen door middel van regelgeving en beleid invloed uitoefenen op scholen gericht op etnische en sociaaleconomische desegregatie. Hiermee zouden zij in theorie ook indirect invloed uit kunnen oefenen op ouderinitiatieven. In de praktijk is er van dit instrumentele handelen weinig zichtbaar. Uit het interview met Ellen van der Hout, directrice van de Arentschool, blijkt dat de communicatie die er is met de gemeente plaatsvindt op bestuurlijk niveau en niet zozeer gaat over etnische menging. Er is wel instrumenteel handelen zichtbaar op het gebied van stadsplanning, dit kan effect hebben op het mengingsproces. Ellen van der Hout zegt: *'Ik denk dat de gemeente op een andere gebied/terrein moet sturen en dat is stadsontwikkeling'* (van der Hout, 2017). Dit is echter instrumenteel handelen dat niet direct gericht is op het tegengaan van etnische segregatie.

Het strategische handelen om etnische desegregatie te bevorderen ontbreekt eveneens bij de communicatie tussen scholen en de gemeente. Wel kan er sprake zijn van strategisch handelen die op een andere manier te maken heeft met etniciteit. Zo communiceerde de gemeente met scholen toen de coupe in Turkije voor onrust zorgde.

'Het onderwerp etnische segregatie wordt niet direct besproken. Maar als er iets opspeelt zoals in Turkije dan pakken wij als gemeente wel de verantwoordelijkheid. Dit is een probleem van de stad en scholen moeten daar bijvoorbeeld in ondersteund worden op het gebied van veiligheid, of bijvoorbeeld bij informatie en voorlichting aan ouders. Die schoolcontactpersonen kijken dan actief: zijn er spanningen op school? hoe zit het met de ouders? Wat hebben jullie nodig? Op die manier proberen we met dat soort issues om te gaan' (Arnhout, 2017).

Hieruit blijkt dat er geen communicatie is gericht op etnische desegregatie, maar wel communicatie die samenhangt met etniciteit op scholen. In dit geval is het een vorm van communicatief handelen aangezien er wordt geprobeerd begrip te creëren. Het is echter ook

deels strategisch handelen om ervoor te zorgen dat de rust op scholen bewaard blijft. Aangezien deze communicatie echter niet gericht is op etnische desegregatie, noch op ouderinitiatieven zal hier verder niet uitgebreid op worden ingegaan.

Duality of structure

Ook van dualiteit tussen handelende eenheden en structuur lijkt geen sprake te zijn. Hierbij kan de school als agent invloed hebben op de gemeentelijke structuur, maar dit lijkt op het gebied van etnische desegregatie niet het geval.

5.1.4 Korte beantwoording deelvraag

In deze sub paragraaf zal kort worden ingegaan op de beantwoording van de deelvraag. In de conclusie zal hier als onderdeel van de hoofdvraag verder op worden ingegaan. De eerste deelvraag is:

Hoe oefent communicatie tussen ouders, scholen en de gemeente invloed uit op ouderinitiatieven gericht op het tegengaan van etnische segregatie in het basisonderwijs van Rotterdam?

Het blijkt dat er tussen de actoren nauwelijks sprake is van instrumenteel handelen. De gemeente en de scholen kunnen hiervan gebruik maken ten opzichte van ouders, maar aangezien etnische en sociaaleconomische menging niet per definitie wordt nagestreefd blijkt deze vorm van communicatie nauwelijks een rol te spelen. Er is wel sprake van strategisch handelen. Dit begint bij de ouders en bereikt daarna de scholen. Als blijkt dat ze er beide voordeel bij kunnen hebben gaat dit over in communicatief handelen. Bij de gemeente ontbreekt het strategisch handelen gericht op ouderinitiatieven grotendeels, al speelt het wel een rol bij het ondersteunen ervan. Communicatief handelen speelt een rol tussen alle actoren. Ouders en scholen doen dit op buurtniveau, ouders en de gemeente op gemeentelijk niveau. Hieruit blijkt dat alle partijen het belang van ouderinitiatieven erkennen.

5.2 Deelvraag 2

Bij 5.1 zijn de resultaten bekeken die iets zeggen over de communicatie tussen de verschillende actoren. Hier zal worden ingezoomd op de communicatie tussen ouders onderling. Er zal hier duidelijker onderscheid worden gemaakt tussen individuele ouders en ouderinitiatieven. De onderzoeksresultaten zullen hetzelfde worden behandeld als bij 5.1. Eerst zal worden gekeken naar de verschillende vormen van handelen zoals beschreven door Habermas. Daarna zal worden gekeken in hoeverre er sprake is van duality of structure zoals beschreven door Giddens. Eerst zal kort worden ingegaan op het instrumenteel handelen.

5.1.1 Communicatie tussen ouders onderling

Instrumenteel handelen

Over het instrumenteel handelen tussen ouders onderling kan kort worden gezegd: dat is er niet. Ouders hebben immers onderling geen vorm van autoriteit over andere ouders om ze te dwingen tot bepaald handelen. Deze vorm van communicatie is daardoor per definitie afwezig.

Strategisch handelen

Deze vorm van communicatie is gericht op succes. Hier begint elk ouderinitiatief mee. De aanleiding voor ouderinitiatieven begint bij één enkele ouder (of een ouderpaar) die hun kinderen op een goede school willen hebben. Om het overzichtelijk te houden zal chronologisch bij dit begin worden begonnen. In het geval van Ralf Arnhout, initiatiefnemer van het ouderinitiatief op de Talmaschool, was de aanleiding voor het starten van een ouderinitiatief het faillissement van de school waar hij aanvankelijk voor had gekozen:

‘De wijk was voor een heel groot deel gesloopt en de bouw stagneerde dus wij kwamen hier wonen op het moment dat de bouw echt zo’n beetje stil viel. Dat had grote gevolgen voor de basisscholen in onze wijk, want de school waar wij aanvankelijk onze zinnen op hadden gezet, die zat vlak bij het huis wat wij hadden gekocht, die viel om. (Arnhout, 2017)’

Dit is een specifieke reden, maar er zijn andere redenen waarom ouders overgaan tot strategisch handelen. Daarop zal hier niet uitgebreid verder worden ingegaan. De communicatie begint bij een enkele ouder die reden ziet tot het starten van een ouderinitiatief.

Als ouders opzoek gaan naar een geschikte school lijkt etniciteit wel expliciet een rol te spelen. Henk Kooij zegt: *‘Al kwam er eens een keer een autochtone ouder, dan keken ze naar de kleurtjes in de klassen en dan gebeurde het vaak dat de ouders toch niet kwamen’* (Kooij, 2017). Zoals eerder is opgemerkt blijkt echter dat ook ouders niet alleen kijken naar etniciteit, maar ook naar sociaaleconomische achtergrond. Ralf Arnhout zegt:

‘Dat waren een heleboel kinderen uit achterstandsgezinnen. Veel ouders schrokken daar voor terug om hun kind zonder leerachterstand, zonder problemen, op een school te doen waar waarschijnlijk wel veel leerlingen met leerachterstanden en gedragsproblemen zaten. We zaten allemaal een beetje de kat uit de boom te kijken, zo van wie gaat als eerste? Toen hebben we gezegd, we gaan het gewoon allemaal samen doen (Arnhout, 2017)’.

Het blijkt dat ouders hun ‘witte’ kinderen niet op een ‘zwarte’ school willen. Hierbij kan de term zwart breder worden gezien dan etniciteit. Het gaat om het bredere spectrum van sociaaleconomische achtergrond. Het ouderinitiatief begint bij een enkele ouder die individueel als agent handelt. In het geval van Ralf Arnhout begon hij met het rondsturen van een online enquête, Henk Kooij sprak in het begin mensen aan in de wijk om zijn ouderinitiatief te promoten.

Vervolgens gingen de initiatiefnemers van het ouderinitiatief op zoek naar gelijkgestemde ouders. Zoals eerder gezegd speelde bij de verdere ontwikkeling lokale media een rol, maar ook sociale media waren als communicatiemiddel van belang. Hierbij wordt als voornaamste middel Facebook genoemd. Wat steeds terugkomt bij het laten slagen van een ouderinitiatief is het belang van toewijding, doorzettingsvermogen en geduld van de ondernemende ouders. Ellen van der Hout zegt: *‘ouderinitiatieven is echt met de voeten in de klei van deur tot deur flyeren’.*

Door het strategisch handelen van de individuele ouders ontstaat er uiteindelijk communicatie met andere ouders. Die hebben hetzelfde strategische doel voor ogen, namelijk een goede school vinden voor hun kind. Als het ouderinitiatief eenmaal ontstaat kan het ouderinitiatief worden beschouwd als agent die communiceert met de scholen en gemeente. Een voorbeeld van hoe een enkele ouder kan zorgen voor het opstarten van een ouderinitiatief blijkt uit deze quote van Henk Kooij:

‘Er zijn een groot aantal peuterspeelzalen en overblijfplaatsen in Kralingen, voor met name jonge kinderen. Daar ging ik proberen flyers te posteren. Op het moment dat ze dat niet goed vonden, dan zorgde ik wel dat er flyers in de buurt van de school geposterd werden, oftewel bij mensen voor de ramen, bij kennissen voor de ramen, et cetera. Zodat er een grote belangstelling kwam. We hebben heel veel informatieavonden op dat moment gegeven, waarin ik motiveerde dat er gemengde scholen moesten zijn. (Kooij, 2017)’

Hieruit blijkt al dat het strategisch handelen op den duur samengaat met communicatief handelen. Op dat moment verplaatst het strategisch handelen van individuele ouders zich naar het ouderinitiatief als geheel en ontstaat er binnen het ouderinitiatief communicatief handelen.

Communicatief handelen

Bij dit communicatief handelen is het doel om begrip te creëren in de wijk. Dit gebeurt door

informatieavonden en borrels te organiseren. Op deze manier ontstaat er een dynamiek in de wijk waarbij het ouderinitiatief gestalte krijgt. Hier komt echter ook de etnische component weer terug waarbij voor het eerst wél een duidelijk onderscheid is tussen sociaaleconomische achtergrond en etniciteit. Bij dit communicatieve handelen blijkt namelijk dat het moeilijk is om ouders met een migratieachtergrond erbij te betrekken. Ralf Arnhout zegt hierover:

‘Nee, het is nog een akelig wit clubje. We hadden 2 ouders in ‘the picture’. Het opvallende is dat een hoger opgeleide Turkse vader ook op zoek was naar een basisschool voor zijn kind, die zei: ‘Nee sorry, ik wil mijn kind niet op deze school hebben, want ik wil niet dat hij tussen al die allochtonen zit. Ik wil mijn kind op een goede school.’ Die wilde niet dat zijn kind op een gemengde school terecht kwam. Toen stonden wij wel eventjes te kijken. Nieuw perspectief op de zaak. Misschien zelf slechte ervaringen gehad op zwarte scholen, dus hij wilde het beste van het beste. Dat is ook wel te begrijpen’ (Arnhout, 2017).

Hieruit blijkt dat etniciteit inderdaad een rol kan spelen bij sociaaleconomische achtergrond, maar dat het ook los van elkaar staat. Er zijn immers relatief veel hoger opgeleide ouders met een migratieachtergrond in Rotterdam. Het blijkt dat ook zij vaak vooroordelen hebben over ‘zwarte scholen’. Dit kan te maken hebben met het negatieve imago van zwarte scholen. De algemene opvatting lijkt te zijn dat men denkt dat daar veel probleemleerlingen zitten en dat *‘daar dan ook wel een gedemotiveerd lerarencorps zal zitten’* (Arnhout, 2017). In de praktijk bleek het tegendeel waar, in het geval van de Talmaschool. Toen het contact eenmaal was ontstaan bleek dat er niks mis was met het lerarencorps en dat deze vooroordelen dus niet gegrond waren (Arnhout, 2017).

Buiten dat etniciteit op deze manier een rol speelt, blijkt dat het ook een negatieve invloed heeft op het communicatieve handelingsproces. De vier voorwaarden die Habermas noemt lijken namelijk niet allemaal op te gaan voor ouders met een migratieachtergrond. Ze hebben ten eerste niet altijd kennis van de discours omdat er vaak een andere culturele achtergrond meespeelt. Ten tweede kan het zijn dat ouders de Nederlandse taal niet goed spreken waardoor er geen gelijke toegang is tot de communicatie. Ellen van der Hout zegt over de afwezigheid van ouders met een migratieachtergrond op ouderborrels hierover het volgende: *‘maar ook omdat ze bijvoorbeeld geen alcohol drinken en daar ook niet bij willen zijn. Er zijn hier veel Islamitische mensen’* (van der Hout, 2017). Bij het communicatieve handelen tussen ouders is de groep ouders met een migratieachtergrond dus moeilijk te bereiken. Hierop zal in de conclusie verder worden ingegaan.

Dit hoeft echter niet direct een probleem te zijn. Vaak zijn de initiatieven gericht op het mengen van ‘zwarte scholen’, waarbij autochtone ouders zich verenigen. Henk Kooij zegt hierover: *‘...daar kwamen met name autochtone ouders op af, dat was ook waar het*

ouderinitiatief op gericht was, om te zorgen dat er wat meer autochtone ouders bij elkaar kwamen' (Kooij, 2017).

Als het ouderinitiatief eenmaal bestaat blijkt dat er veel sprake blijft van communicatief handelen tussen ouders. Er worden borrels en bijeenkomsten georganiseerd. Het ouderinitiatief van Henk Kooij heeft uiteindelijk zelfs geleid tot 'de vrienden van de Arentschool'. Het initiële doel van het ouderinitiatief is bereikt, maar er blijft sprake van communicatief handelen tussen de ouders. Dit handelen hoeft niet eens meer gericht te zijn op etnische desegregatie. Ralf Arnhout merkt op dat het ouderinitiatief op de Talmaschool *'hartstikke goed was voor de sociale cohesie in de wijk'* (Arnhout, 2017). Zowel het ouderinitiatief op de Arentschool als het ouderinitiatief op de Talmaschool hadden als gevolg dat de leerlingenpopulatie een betere afspiegeling was van de wijk én dat er een grotere diversiteit kwam in de etnische en sociaaleconomische achtergrond van de leerlingen op de beide scholen.

Duality of structure

Bij het bekijken van de invloed van een handelende eenheid op de structuur zal in dit geval de losse ouder worden gezien als agent. De structuur is weer verder ingezoomd tot wijkniveau. Hierbij blijkt dat losse ouders een enorme invloed kunnen uitoefenen op de structuur in de wijk. Door het opstarten van een ouderinitiatief blijkt dat de structuur van de wijk in positieve zin kan worden beïnvloed. Ouders raken meer in contact met elkaar en organiseren activiteiten. Waar ouders vóór het initiatief vaak allemaal opereren als losse agents die een school kiezen voor hun kinderen wordt het door een geslaagd ouderinitiatief een meer collectieve beslissing. Het lijkt alsof een geslaagd ouderinitiatief een hele nieuwe structuur kan creëren. Waar ouders eerst allemaal afzonderlijk de schoolkeuze voor hun kinderen maakten, vormen ouderinitiatieven een tussenstap.

5.2.2 Korte beantwoording deelvraag

Net zoals bij 5.1 zal er hier kort worden ingegaan op de geformuleerde deelvraag. In de conclusie zal dit uitgebreider worden besproken. De tweede deelvraag is:

Hoe oefent communicatie tussen ouders invloed uit op ouderinitiatieven gericht op het tegengaan van etnische segregatie in het basisonderwijs van Rotterdam?

Het blijkt dat het belang van de initiatief nemende ouder die begint met het opzetten van het ouderinitiatief van cruciaal belang is. Het communicatieve handelen dat voortkomt uit strategisch handelen kan een enorme invloed hebben op andere ouders in de wijk. Het communicatieve handelen krijgt op den duur vorm door het blijven organiseren van activiteiten waarbij ouders bij elkaar komen. Uiteindelijk overstijgt het ouderinitiatief de ouder die het opgericht heeft en wordt

het een entiteit die in stand wordt gehouden door andere ouders in de wijk. Het blijkt echter moeilijk om ouders met een migratieachtergrond te bereiken, maar ook zonder die te bereiken kan de communicatie bijdragen aan geslaagde ouderinitiatieven gericht op het tegengaan van etnische segregatie in het basisonderwijs.

6. Conclusie & aanbevelingen

In dit hoofdstuk zullen eerst de belangrijkste conclusies worden getrokken. Daarna zullen er aanbevelingen worden gedaan die gericht zijn op de praktijk en op verder onderzoek. Tenslotte zal er een kritische reflectie volgen.

De bevindingen uit de interviewdata en de literatuur zullen in de conclusie worden gecombineerd om de hoofdvraag te kunnen beantwoorden. Dit zal minder gestructureerd gebeuren. De belangrijkste conclusies zullen worden opgedeeld in paragrafen. De hoofdvraag is:

Hoe oefent communicatie tussen ouders onderling en communicatie tussen ouders, scholen en de gemeente invloed uit op ouderinitiatieven gericht op het tegengaan van etnische segregatie in het basisonderwijs van Rotterdam?

Hoe communicatie invloed uitoefent op ouderinitiatieven gericht op etnische desegregatie is in het voorgaande resultaten hoofdstuk al aan bod gekomen. Deze bevindingen gecombineerd met literatuur hebben geleid tot een drietal conclusies.

6.1 Conclusie

6.1.1 Het belang van de communicatie bottom-up

In de inleiding werd al duidelijk dat er door het gebrek aan landelijk beleid een verantwoordelijkheid ligt op gemeentelijk niveau. Verschillende gemeentes gaan hier verschillend mee om. De huidige gemeente van Rotterdam heeft etnische en sociaaleconomische menging niet als concrete doelstelling. Ouderinitiatieven worden wel ondersteund, maar er is geen actief beleid. Ook scholen zijn niet actief bezig met het mengen van hun leerlingenbestand. Scholen lijken zich in een later stadium te beseffen dat menging positief kan werken, maar er wordt hier niet actief op ingezet.

Doordat van concreet beleid en instrumenteel handelen nauwelijks sprake is moet de communicatie rondom ouderinitiatieven ontstaan vanuit het allerlaagste niveau: de individuele ouders. Zij hebben van onderaf de mogelijkheid om etnische en sociaaleconomische desegregatie op wijkniveau te bewerkstelligen. Hierbij wordt de ladder van beneden naar boven doorlopen.

Ouders moeten eerst aansluiting vinden bij andere ouders, vervolgens een geschikte school vinden en daarna ondersteuning zoeken bij de gemeente.

Bij het oprichten van het ouderinitiatief moet de initiatiefnemer doorzettingsvermogen hebben. Het bereiken van andere ouders in de buurt kan door flyeren, enquêtes of social media, maar het gaat niet vanzelf. Als ouders zich verenigd hebben kunnen ze als groep communiceren met de scholen en de gemeente.

De scholen zien het belang van het ouderinitiatief in een later stadium, namelijk als ze merken dat de school er baat bij heeft. Op dat moment kan er een nauw contact ontstaan met het ouderinitiatief. De scholen zijn aanwezig bij activiteiten die ouders organiseren. Ze helpen ouderinitiatieven in sommige gevallen door middel van financiering. De communicatie tussen ouderinitiatieven en scholen is sterker dan de communicatie tussen de ouders en de gemeente.

De gemeente ondersteunt ouderinitiatieven op de achtergrond. Verschillende ouderinitiatieven worden met elkaar in contact gebracht en er worden bijeenkomsten georganiseerd om te praten met ouders. Hierbij kunnen ouders hun wensen op tafel leggen. Als ouderinitiatieven echter vragen om financiering blijkt dit moeilijk te zijn. De gemeente wil geen oneerlijke concurrentie veroorzaken.

Als wordt gekeken naar de hoofdvraag kan worden geconstateerd dat de communicatie tussen ouders onderling invloed heeft op de communicatie tussen de ouders en andere actoren. Bij ontstane ouderinitiatieven komt de communicatie tussen ouders en de andere actoren later opgang. Er is in Rotterdam communicatie tussen de verschillende actoren, maar het instrumenteel en strategisch handelen ontbreekt hierbij vanuit de gemeente en scholen aanvankelijk. Pas later gaan vooral de scholen over tot strategisch handelen. De gemeente beperkt zich voornamelijk tot communicatief handelen. Algemeen kan worden geconcludeerd dat afzonderlijke ouders de sleutel hebben bij het opgang brengen van de communicatie rondom ouderinitiatieven.

6.1.2 Ouderinitiatieven en de gemeente

Ouderinitiatieven worden namelijk weliswaar ondersteund door de gemeente, maar ze staan ver van elkaar af. De gemeente ziet ouderinitiatieven als positief, maar willen zich er niet teveel mee bemoeien. Het risico bij teveel gemeentelijke bemoeienis is dat het negatief uitpakt voor de ouderinitiatieven. Hierdoor communiceert de gemeente op een faciliterende manier met de ouders.

Door de gentrificatie van Rotterdam zullen er echter steeds meer sociaaleconomische en etnisch diverse wijken komen. Door middel van stadsontwikkeling zal de gemeente hiermee

indirect bijdragen aan het mengingsproces op basisscholen. Het is echter de vraag of dit vanzelf gebeurt. De communicatie verloopt nu vooral bottom-up, maar de gemeente zou kunnen anticiperen op de veranderende samenstelling van wijken door zich meer te betrekken bij de etnische segregatie op basisscholen. Hierop zal bij de aanbevelingen verder in worden gegaan.

6.1.3 Communicatie tussen mensen zonder en met een migratieachtergrond

Bij de huidige ouderinitiatieven verloopt de communicatie tussen ouders zonder migratieachtergrond goed. Het is echter moeilijk om ouders met een migratieachtergrond erbij te betrekken. Dit is in veel gevallen niet noodzakelijk, maar als de problematiek breder wordt getrokken van etniciteit naar sociaaleconomische achtergrond is het van belang om ook de hoger opgeleide mensen met een migratieachtergrond te betrekken bij ouderinitiatieven. Dit kan naast een betere sociaaleconomische menging op scholen tevens bijdragen aan een betere sociale cohesie in de wijk. Er kan echter geconcludeerd worden dat de communicatie bij ouderinitiatieven op dit moment mensen met een migratieachtergrond nauwelijks bereikt.

6.2 Aanbevelingen

In deze paragraaf zullen kort aanbevelingen. Ten eerste zullen er aanbevelingen worden gedaan voor de praktijksituatie. Vervolgens worden er aanbevelingen gedaan voor verder onderzoek.

6.2.1 Aanbevelingen voor de praktijk

De gemeente Rotterdam heeft op dit moment slechts een beperkte communicatie op ouderinitiatieven terwijl er in de nabije toekomst waarschijnlijk steeds meer gemengde wijken gaan komen. Op dit moment worden ouderinitiatieven ondersteund, maar dit gebeurt pas nadat de initiatieven zijn ontstaan. Als aanbeveling lijkt het derhalve zinnig te anticiperen op de toekomst. Hierbij hoeft er nog steeds geen actief beleid te worden gevoerd. Als de stadsontwikkeling echter inderdaad als gevolg heeft dat er steeds meer sociaaleconomisch gemengde wijken komen zou het zinvol kunnen zijn om in die wijken voorlichting te geven. Op die manier kunnen ouderinitiatieven worden gestimuleerd zonder dat de keuze van ouders dwingend wordt beïnvloed. De communicatie die er is met ouderinitiatieven lijkt immers goed te verlopen, het komt alleen laat opgang.

Voor scholen geldt hetzelfde. De aanbeveling voor scholen lijkt dan ook sterk op de aanbeveling aan de gemeente. Het kan zinnig zijn te anticiperen op veranderingen in de wijk. Door een nieuwe aanwas van hoger opgeleide ouders goed te informeren over de school kunnen zowel de school als de ouders hiervan profiteren. Bij beide ouderinitiatieven die in dit onderzoek zijn belicht bleek dat er een vruchtbare samenwerking ontstond. Ook hier kwam dit echter pas op

gang nadat het initiatief al was ontstaan.

Voor ouders die een ouderinitiatief willen starten is doorzettingsvermogen het sleutelwoord. Hierbij kan communicatie via de lokale media helpen bij het bereiken van andere ouders. Om sociaaleconomische menging op scholen te krijgen is het een uitdaging om ook ouders met een migratieachtergrond te bereiken. Dit zou bereikt kunnen worden door bij het organiseren van bijeenkomsten rekening te houden met de culturele achtergrond. Als een ouderinitiatief puur is gericht op etnische menging is het bereiken van ouders met een migratieachtergrond van ondergeschikt belang.

6.2.2 Aanbevelingen voor verder onderzoek

Dit onderzoek heeft voor een klein deel bijgedragen aan het kennistekort dat heerst rondom ouderinitiatieven gericht op etnische desegregatie in het basisonderwijs. Er is daarom veel ruimte voor aanvullend onderzoek. Dit onderzoek heeft slechts twee ouderinitiatieven onderzocht. Het lijkt echter sowieso zinvol om een grootschaliger kwantitatief onderzoek te doen naar ouderinitiatieven waarin de voorwaarden die van belang zijn bij het slagen van ouderinitiatieven worden uitgediept. Op deze manier zijn resultaten beter te generaliseren. Er is op dit moment geen grootschalig onderzoek beschikbaar dat is gericht op de werking van ouderinitiatieven. Dit kennistekort zou kunnen worden verminderd door een dergelijk onderzoek.

Dit is echter een algemene aanbeveling. Naar aanleiding van dit onderzoek zou er een breder onderzoek kunnen worden gedaan naar sociale cohesie in etnisch gemengde wijken, toegespitst op ouderinitiatieven. Het blijkt namelijk dat ook hoger opgeleide mensen met een migratieachtergrond moeilijk te bereiken zijn bij ouderinitiatieven.

Ook rijst de vraag na dit onderzoek in hoeverre de gemeente zich dient te betrekken bij ouderinitiatieven. Enerzijds kan teveel bemoeienis vanuit de gemeente als negatief worden ervaren door ouders, maar anderzijds lijken ze behoefte te hebben aan erkenning en ondersteuning. Hoe deze verhouding precies ligt is niet duidelijk. Dit kennistekort zou kunnen worden opgelost door onderzoek te doen naar hoe ouderinitiatieven bemoeienis van bovenaf ervaren.

Ten slotte blijkt uit dit onderzoek dat initiatief nemende ouders de belangrijkste actor zijn bij ouderinitiatieven. Bij de ouderinitiatieven die in deze thesis zijn onderzocht bleek dat er verschillende manieren zijn om een initiatief te starten. Het zou zinvol zijn een breder onderzoek te doen naar de initiatiefnemers om zo de succesfactoren te kunnen doorgronden.

6.3 Kritische reflectie

Dit onderzoek heeft een inzicht gegeven in de rol van communicatie rondom ouderinitiatieven gericht op etnische segregatie. Het regelen van interviews bleek echter lastiger dan verwacht. In

toekomstig onderzoek zou ik eerder overgaan tot het bellen van potentiële respondenten. Aanvankelijk wilde ik niet te opdringerig overkomen. Op het moment dat ik echter overging tot het bellen van respondenten ging het regelen van interviews een stuk sneller.

Hiermee samenhangend is dit onderzoek beperkt gebleven tot een klein aantal respondenten. In het geval van de ouders was dit te verklaren door het feit dat er een beperkt aantal ouderinitiatieven is geweest binnen Rotterdam. De scholen waren echter een groter probleem. Uiteindelijk vond ik slechts één directrice die bereid was mij te woord te staan. Dit maakt dat de scholenkant van het verhaal onderbelicht is gebleven.

Ook heb ik tijdens het onderzoek meerdere malen getwijfeld over de invalshoek. Deze twijfel heeft ervoor gezorgd dat ik soms onnodig de doelstelling uit het oog verloor. In toekomstig onderzoek zal ik daarom ten eerste zorgen dat mijn onderzoeksopzet beter afgebakend is zodat er minder ruimte is voor twijfel. Ten tweede zal ik meer vertrouwen op mijn onderzoeksopzet. De twijfel was namelijk grotendeels ongegrond.

7. Bronnenlijst

- Abels, R. (2017, februari 26). De Nederlandse identiteit beheerst alle debatten. *Trouw*.
- Arnhout, R. (2017, mei 19). interview Ralf Arnhout. (T. van Zonsbeek, Interviewer)
- Bakker, J. (2012, February). Cultureel-etnische segregatie in het onderwijs: achtergronden, oorzaken en waarom te bestrijden. *Pedagogiek*.
- Binnenlands bestuur. (2011, februari 2). gemengde scholen hebben minder prioriteit. *binnenlands bestuur*.
- Brink, M., & Bergen, C. v. (2012). *Tegengaan segregatie in het basisonderwijs: monitoring van de OCW-pilots*. Amsterdam: Regioplan.
- Butter, E. (2016). *verkiezingsprogramma's over immigratie, integratie, discriminatie en het tegengaan van radicalisering*. Utrecht: Kennisplatform Integratie & Samenleving.
- CBS. (2000). *Allochtonen in Nederland*. Voorburg: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- CBS. (2003). *Onderwijs*. Centraal Bureau voor de Statistiek.
- CBS. (2016). *Afbakening generaties met migratieachtergrond*. Centraal Bureau voor de Statistiek.
- Dagevos, J. (2009). *Ruimtelijke concentratie van niet-westerse migranten*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Dagevos, J. (2009). *Ruimtelijke concentratie van niet-westerse migranten: achtergronden, gevolgen en aangrijpingspunten voor het beleid*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- de Valk, H. A., Esveldt, I., Henkens, K., & Liefbroer, A. C. (2001). *Oude en nieuwe allochtonen in Nederland*. wetenschappelijke raad voor het regeringsbeleid: Den Haag.
- Dom, L. (2005). Het nut van Giddens' structuratietheorie voor empirisch onderzoek in de sociale wetenschappen. *Mens en Maatschappij*, 80(1).
- Driessen, G., Doesborgh, J., Ledoux, G., van der Veen, I., & Vergeer, M. (2003). *Sociale integratie in het primair onderwijs*. Amsterdam: SCO-Kohnstamm Instituut .

- Dronkers, J. (2010). positieve maar ook negatieve effecten van etnische diversiteit in scholen op onderwijsprestaties? *TORB*.
- Gemeente Rotterdam. (2016). *Rotterdam onderwijsatlas - kaart van de stad*. Rotterdam: Gemeente Rotterdam.
- Gemeente Rotterdam. (2017). *Rotterdam in cijfers*. Opgeroepen op mei 28, 2017, van <https://rotterdam.buurtmonitor.nl/>: <https://rotterdam.buurtmonitor.nl/jive>
- Gerrits, R., & Meerhof, R. (2011). Kabinet accepteert zwarte scholen. *de Volkskrant*, 12-13.
- Giddens, A. (1984). *the Constitution of Society. Outline of the Theory of Structuration*. Berkeley and Los Angeles: University of California Press.
- Habermas, J. (1981). Part III: Intermediate Reflections: Social Action, Purposive Activity, and Communication. In J. Habermas, *The Theory of Communicative Action* (pp. 273-337). Boston: Beacon Press.
- Hartgers, M. (2007). *Scholen in de Randstad sterk gekleurd*. Centraal Bureau voor de Statistiek.
- Herwijer, L. (2008). segregatie in het basis- en voortgezet onderwijs. In P. Schnabel, R. Bijl, & J. d. Hart, *Betrekkelijke betrokkenheid. Sociaal en Cultureel Rapport 2008* (pp. 209-233). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Herwijer, L., & Brink, Y. v. (2011). *Gemengd leren, etnische diversiteit en leerprestaties*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Isitman, E. (2016, November 1). Nieuwe norm voor de overheid: woord "allochtoon" niet meer gebruiken. *Elsevier*.
- Jacobs, D. (1993). het structurisme als synthese van handelings- en systeemtheorie? *Tijdschrift voor Sociologie*, 335-360.
- Jongejan, D., & Thijs, J. (2010). Prima, maar niet voor mijn kind': Opleidingsniveau en houding ten aanzien van zwarte scholen onder autochtone Nederlandse ouders. *migrantenstudies*, 2.
- Kooij, H. (2017, mei 19). interview Henk Kooij. (T. van Zonsbeek, Interviewer)
- Krul, C. (2017, mei 17). interview Cornelis Krul. (T. van Zonsbeek, Interviewer)
- Ledoux, G., Felix, C., & Elshof, D. (2009). *Bestrijding van segregatie in het onderwijs in gemeenten: verkenning van lokaal beleid anno 2008*. Utrecht: Forum.

- (2015). *Ieren loont! Rotterdam onderwijsbeleid 2015-2018*. Rotterdam: Gemeente Rotterdam.
- Lucassen, P. (2012). *Gemengd naar school. Ouderinitiatieven*. Landelijk Kenniscentrum Gemengde Scholen.
- Lucassen, P. (2012). *Meta-analyse van afstudeeronderzoeken naar onderwijssegregatie*. Landelijk Kenniscentrum Gemengde Scholen.
- Nederland, V. W. (2015). *Vluchtelingen in getallen 2015*. Vluchtelingen Werk Nederland.
- NOS. (2016, november 30). referendum in Rotterdam niet geldig, opkomst te laag. NOS.
- Onderwijsraad. (2007). *Onderwijs en sociale samenhang: de stand van zaken*. Den Haag: Onderwijsraad.
- Peters, D., Haest, M., & Walraven, G. (2008). *perspectieven voor het tegengaan van etnische segregatie in het voortgezet onderwijs: een verkennend onderzoek*. onderzoek, advies en communicatie.
- Rijksoverheid. (2016). *Tweede Kamer stemt voor uitbreiding 'Rotterdamwet'*. Rijksoverheid.
- Rijksoverheid. (sd). *Basisonderwijs*. Opgeroepen op juni 2, 2017, van www.rijksoverheid.nl:
<https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/basisonderwijs/vraag-en-antwoord/mag-een-basisschool-mijn-kind-weigeren>
- Simons, J. (2011, April 8). *Zwarte scholen en de vrijheid van onderwijs. Taal, denken en werkelijkheid rondom segregatie in het onderwijs*. Opgeroepen op February 18, 2016, van www.vosabb.nl: http://www.vosabb.nl/wp-content/uploads/2012/09/Essay_Jo_Simons.pdf
- Singeling, L. (2015, september 18). burgerplatform verzet zich tegen toestroom vluchtelingen. *de Volkskrant*.
- Statline, C. (2017, februari 13). *Bevolking; ontwikkeling in gemeenten met 100 000 of meer inwoners*. Opgeroepen op mei 6, 2017, van <http://statline.cbs.nl>:
<http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?VW=T&DM=SLNL&PA=70748NED&D1=0,2,4,16,18,20,22,24&D2=a&D3=0&D4=a&D5=l&HD=090707-1905&HDR=T&STB=G4,G2,G1,G3>
- Steeman, J. (2005). *Blogocratie. Hoe weblogs burgers weer bij de politiek betrekken*. Utrecht: Universiteit Utrecht.

van der Hout, E. (2017, mei 19). Transcript Ellen van der Hout. (T. van Zonsbeek, Interviewer)

van Rijn, C. (2017, mei 17). Interview Caspar van Rijn. (T. van Zonsbeek, Interviewer)

Verschuren, P., & Doorewaard, H. (2007). *Het ontwerpen van een onderzoek*. Den Haag: uitgeverij Lemma.

Verschuren, P., & Doorewaard, H. (2015). *Het ontwerpen van een onderzoek*. Amsterdam: Boom Lemma uitgevers.

Versteegen, J. B. (2010, Juni). *Ouders en Onderwijssegregatie: hebben ouders de sleutel?* Utrecht: Universiteit Utrecht.

8. Bijlagen

8.1 Interviewguides

8.1.1 interviews met ouders

Interview Ralph Aarnout

Ouder initiatief Croostwijk

de Talmaschool

Kunt u vertellen op wat voor manier u betrokken bent (geweest) bij het ouderinitiatief?

- Initiatiefnemer ouderinitiatief
- hergestructureerde wijk → crisis → stagnatie bouw → school viel om
- reuring bij de gemeente → veel migratieachtergrond → veel vooroordelen over zwarte school

Wat was het doel?

- met een groep 10 ouders ongeveer 20 leerlingen een school kiezen die paste bij de leerlingen
- anderhalf jaar geleden

Hoe verliep de communicatie tussen ouders onderling?

- hij nam zelf het initiatief, mail rondsturen naar ouders die hij kende
- opgepikt in lokale media, google survey
- mail, flyer, facebook

Hoe verliep de communicatie met de school?

- enquête negatief van insteek → wilde een goede openbare school
- ouders helpen bij verbeteren pr van de school
- vergaderingen
- organiseren borrels, school aanwezig

Hoe verliep de communicatie met de gemeente? Was die er?

- gemeente: laat eerst maar zien dat er draagvlak is
- gemeente wel geholpen bij mensen bij elkaar brengen (met bv oude ouderinitiatieven), beperkt
- uiteindelijk met veel moeite wat geld gekregen, van de gebiedscommissie

Is het initiatief geslaagd?

- betere afspiegeling van de wijk nu! Was het al maar nu meer witte bewoners

- voornamelijk autochtone ouders betrokken wel
 - Turkse ouders wilde kind op blanke school
 - Volgende uitdaging om ouders met migratieachtergrond mee te krijgen

Interview Henk Kooij

Ouderinitiatief Arentschool

Kunt u vertellen op wat voor manier u betrokken bent (geweest) bij het ouderinitiatief?

- Dochter werd uitgeloot (Kralingen gesegregeerd) rijk – midden – arm(veel minderheden allochtonen)
- uitgenodigd op de Arentschool over menging (nieuwe park rozenschool)
- zelf initiatief opgestart, presentaties gegeven, op straat mensen aanspreken, gezamenlijke inschrijfavond
- 11 jaar geleden
- Leonard Geluk wethouder → wel stimuleren gemeenschappelijke scholen → begeleiding vanuit gemeente
- eerst zelf begonnen → daarna bredere school

Wat was het doel?

- Arentschool gemengder maken

Hoe verliep de communicatie tussen ouders onderling?

- ouders aanspreken op straat
- flyer
- informatie organiseren (voornamelijk autochtone ouders)
- email, Sociale media Facebook

Hoe verliep de communicatie met de school?

- school had groot belang omdat schoolpopulatie terugliep
- school kon individuele ouders moeilijk bereiken
- schoolleiding wilde graag, schoolteam eerst unheimisch, later gaven ze toe dat kansarm er baat bij had
- school was betrokken bij informatieavonden

Hoe verliep de communicatie met de gemeente? Was die er?

- actief beleid tot het vormen van gemengde scholen bij wethouder Leonard Geluk

- meer financiële hulp, subsidies, begeleiding (adviezen geven, etc)
- nu veel moeilijker om hulp te krijgen vanuit de gemeente → zorgwekkend → nu meer gericht op excellentie

Is het initiatief geslaagd?

- school betere afspiegeling van de wijk
- van zwarte school → gemengde school

8.1.2 Interview met de school

Interview Ellen van der Hout

Arenschool Directie

Kunt u iets vertellen over de etniciteit van op uw school? Verhouding met de wijk?

- gemengd publiek (=opleidingsniveau) GEEN ETNICITEIT
- afspiegeling van de wijk (20% met leerlingengewicht)

Kunt u iets vertellen over het ouderinitiatief? Hoe werd er gecommuniceerd met de ouders?

- Henk Kooij 2006
- ouderinitiatief niet meer actief!
 - vrienden van Arenschool, niet meer perse op menging
- middel- en dure segment
- cruciale rol, ouderinitiatieven!
- ouderborrels → vooral autochtone scholen

Hoe werd er gecommuniceerd met de gemeente?

- *verleden en heden*
- weinig beleid meer nu, vroeger meer
- meer sturen op stadsontwikkeling en menging op buurtniveau

8.1.3 interviews met de gemeente

Interviewgide zoals gebruik bij de interviews met Cornelis Krul, Karmijn van den Berg & Caspar van Rijn

Gemeente Rotterdam

Intro

- Kunt u vertellen op wat voor manier u betrokken bent bij etnische segregatie in het basisonderwijs?

Etnische segregatie

- Kunt u vertellen hoe er op dit moment beleid wordt gevoerd ten aanzien van etnische segregatie in het basisonderwijs?

- Regelgeving? Strategisch
- Communicatief komt later!

- Kunt u vertellen hoe er in het verleden beleid is gevoerd ten aanzien van etnische segregatie in het basisonderwijs?

- Kunt u voorbeelden noemen van scholen waarop etnische segregatie is bestreden? Is dit gelukt?

Communicatie

- Kunt u uitleggen op wat voor manieren de gemeente communiceert met scholen?

- Kunt u uitleggen hoe de gemeente communiceert met ouders?

- Hebben scholen en/of ouders ook invloed op gemeentelijk beleid? Zo ja, draagt dit bij aan structurele verandering?

8.2 Schematisch voorbeeld familie netwerk AtlasTi

De volledige AtlasTi bestanden zijn extern bijgevoegd. De netwerken zijn beschikbaar in de 'Network view manager'.

Figuur 5: schematische weergave families AtlasTi

